

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2018

Marek Řízek

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Potyčky a ozbrojené srážky Prusů s obyvatelstvem východních Čech za války 1866
Bakalářská práce

Autor: Marek Řízek

Studijní program: B 7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví-historie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Marek Řízek

Studium: F15BP0178

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Potyčky a ozbrojené srážky Prusů s obyvatelstvem východních Čech za války 1866**

Název bakalářské práce AJ: Armed Conflict between the Prussian Army and Local Population in Eastern Bohemia during the Austro-Prussian War of 1866

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zmapovat a přiblížit především na základě pamětních knih, osobních vzpomínek současníků a účastníků střetů různé potyčky a ozbrojené střety obyvatelstva východních Čech s pruskou armádou za války 1866 s převážným zaměřením na oblasti kolem Jaroměře, Nového Města nad Metují a Dobrušky. Vysvětlit, proč se tyto lidé postavili se zbraní v ruce proti Prusům a také ukázat rizika, do kterých se tyto lidé mohli snadno dostat, kvůli opatřením ze strany pruské armády.

SOkA Náchod, fond: Národní škola Bohuslavice, kniha č. 1 - Gedenkbuch für die Bohuslawitzer trivial Schule. SOkA Náchod, fond: Velká Jesenice, Památní kniha školy jesenické. SOkA Náchod, fond: OÚ Krčín, kniha č. 2 - Pamětní kniha městyse Krčín. MÚ Nové Město nad Metují, Městská kronika Nového Města nad Metují. SOkA Hradec Králové, fond: Archiv města Smiřice, Pamětní kniha města Smiřice. SOkA Rychnov nad Kněžnou, fond: Děkanský úřad Dobruška, Pamětní kniha děkanství dobrušského. Červený, Josef. Jenerál: črta ze života českého sedláka. Nové Město nad Metují, 1925. Mühlstein, Ludvík a Doubrava, Aleš. Válečné události roku 1866 v severovýchodních Čechách. Česká Skalice, 1970. Bělina, Pavel a Fučík, Josef. Válka 1866. Praha, 2005. Šůla, Jaroslav, Svatoňová, Stanislava a Zimmermann, Petr. Válka roku 1866 na Královéhradecku pohledem současníků: výbor z obecních, farních a školních kronik regionu. Hradec Králové, 1991. Jánský, Zdeněk. Bitva u České Skalice v roce 1866. Hradec Králové, 2008. Jánský, Zdeněk. Bitva u Náchoda v roce 1866. Hradec Králové, 2006. Jánský, Zdeněk. Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku proti Prusům v roce 1866. In: Stopami dějin Náchodska. Válka 1866 na Náchodsku. Náchod, 1996.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent: Mgr. Vojtěch Kessler, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího Mgr. Jiřího Hutečky, Ph.D. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Jiřímu Hutečkovi, Ph.D. za ochotu, cenné rady a vstřícnost při vedení práce. Dále bych chtěl poděkovat přátelům a kolegům za jejich podporu.

Anotace

Cílem práce je zmapovat a přiblížit především na základě pamětních knih, osobních vzpomínek současníků a účastníků střetů různé potyčky a ozbrojené střety obyvatelstva východních Čech s pruskou armádou za války 1866 s převážným zaměřením na oblasti kolem Jaroměře, Nového Města nad Metují a Dobrušky. Vysvětlit, proč se tito lidé postavili se zbraní v ruce proti Prusům a také ukázat rizika, do kterých se tito lidé mohli snadno dostat, kvůli opatřením ze strany pruské armády.

Abstract

The aim of the work is to map and draw on the memoirs, personal memories of the contemporary and the participants of clashes various struggles and armed clashes of the population of eastern Bohemia with the Prussian army during the 1866 war, with a predominant focus on the areas around Jaroměř, Nové Město nad Metují and Dobruška. Explain why these people stood with a gun against the Prussians and also show the risks to which these people could easily get because of the Prussian army measures.

Klíčová slova:

válka, 1866, prusko-rakouská, vojenství, historie, české dějiny

Keywords:

war, 1866, austro-prussian, military, history, czech history

Obsah

Úvod.....	8
1. Válka 1866 v kostce	11
2. Tradiční nepřítel	15
3. Zle matičko zle, Prus je zde.....	19
4. Selské pozdvižení	24
4.1 Krčín.....	27
4.2 Velká Jesenice	34
4.3 Dobruška	41
4.4 Pruský trestní oddíl.....	46
5. „Jenerál“ ze Lhoty u Nahořan	49
Závěr	51
Prameny a literatura	52

Úvod

V této práci jsem se zaměřil na téma prusko-rakouské války 1866, konkrétně na různé potyčky a ozbrojené srážky obyvatelstva východních Čech s pruskou armádou. Podíváme se na osud vesnic či měst, jež počaly sužovat pruské posádky z Náchoda a České Skalice, vysílající do blízkých obcí rekviziční oddíly kvůli řádnoucím zásobám pruské armády. Někde jim vyšli představitelé obcí vstříc, především ze strachu před represemi, někde naopak, a právě to bylo příčinou k spontánním vystoupením ozbrojených venkovanů proti pruské armádě, které se postupem několika dní proměnilo v dobře organizovanou obranu obcí před násilnými nájezdy Prusů.

Cílem práce je zmapovat místa ozbrojených incidentů v oblasti Novoměstska a Dobruška na základě pamětních knih a kronik obcí Velké Jesenice, Nahořan, Dobrušky, Krčina, Nového Města nad Metují, Náchoda, Bohuslavic a Černčic. Tyto knihy jsou uloženy a veřejnosti přístupné kromě Dobrušky ve státním okresním archivu v Náchodě. Pamětnice děkanství dobrušského je pak uložena ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce. Velice cenným zdrojem jsou též vzpomínky přímých účastníků "odboje", a to vzpomínky Antonína Nováka z Černčic, které napsal Jan Beran ve sborníku s názvem *Od kladského pomezí*. Antonín Novák se tehdy v pouhých patnácti letech účastnil přepadu u Dobrušky. Ve svých vzpomínkách líčí podrobně a objektivně průběh boje u Dobrušky. Dále vzpomínky Aloise Beera, dobrušského občana a písmáka, který dokázal podrobně obrazem a písmem zdokumentovat události nejen roku 1866 na Dobrušsku. Jeho sešity jsou uloženy ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce. Dalším cenným zdrojem pro toto téma je publikace od Josefa Červeného z roku 1925 s názvem *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, ve které autor popisuje život a vzpomínky Jana Voborníka, jediného "selského" generála za války 1866.

Pro pečlivé bádání je třeba se pečlivě začíst do pamětních knih a porovnávat tvrzení kronikářů a tvrzení vzpomínek současníků neboť skoro všechny pamětní knihy jsou psány retrospektivně, tedy několik let po válce a je zcela možné, že některé údaje nemusejí být pravdivé nebo se mohou lišit od reality. Například v počtech povstalců či pruské armády nebo o případných ztrátách, jak na jedné nebo druhé straně lze spekulovat, protože když kronikář tvrdí, že se o tom říká nebo že si o tom lidé povídají, že se stalo atd., musíme brát tato některá tvrzení s rezervou. Někteří kronikáři si zase vyprávění trochu přikrášlovali jako třeba bohuslavický kronikář, u kterého je zcela evidentní, jak své spoluobčany přehnaně vychvaluje nad ostatní. Ale přesto tyto zápisy

jsou velice cenným materiálem pro bádání, neboť jsou vlastně skoro jediné, kromě vzpomínek přímých účastníků, které se nám z této doby a o této problematice zachovaly.

Dále cenným zdrojem informací je příslušná literatura a odborné články či studie. Událostem války 1866 se věnuje regionální historik Zdeněk Jánský, který ve své studii *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866* stručně pojednává o odboji obcí Krčín, Velká Jesenice a Dobruška. Obecně se tématu prusko-rakouské války věnují historici Josef Fučík a Pavel Bělina v díle *Válka 1866*, kde se autoři zmiňují kromě podrobných popisů bitev a tažení, také stručně o chování pruských vojsk na okupovaném území, rekvizicích, způsobených škodách, choleře, atd. Nebo v publikacích od Zdeňka Jánského *Bitva u Náchoda v roce 1866* a *Bitva u České Skalice* se můžeme stručně dočíst o pruských rekvizicích v Krčíně, Vrchovinách a Velké Jesenici a pobytu pruských vojsk na obsazeném území.

Struktura mé práce je rozčleněna na 5 kapitol. V první kapitole bych chtěl uvést čtenáře obecně do problematiky prusko-rakouské války (vznik, průběh, výsledek). Ve druhé kapitole bych chtěl znázornit obraz pruského vojáka v českém povědomí od dob slezských válek a vylíčit strach, který obyvatelstvo východních Čech provázelo z drancování a rabování pruské armády od dob válek slezských. Třetí kapitola je věnovaná prvním dnům války na Náchodsku. Cílem je popsat postup a chování pruské armády na Náchodsku před a po bitvě u Náchoda a také poukázat na obyvatelstvo východních Čech, jak se v prvních dnech války zachovalo k válečným událostem.

Čtvrtá kapitola s názvem *Selské pozdvižení* je jádro mé práce, a to s podkapitolami jednotlivých vzbouřených obcí převážně proti pruským rekvizicím. Zde budu primárně vycházet z výše psaných kronik, pamětních knih obcí a vzpomínek současníků a povstalců. Poslední kapitolu věnuji trochu podrobněji o vůdci povstalců Janu Voborníkovi ze Lhoty u Nahořan, jelikož se zapsal do české historie jako jediný selský generál z války roku 1866. Poněvadž odborných prací a studií, které se zmiňují o jeho působení za války 1866 je velice málo, tudíž poslední kapitola s názvem *Jenerál* by mohla být cenným přínosem pro českou historii nebo vojenskou historii. Pro sestavení života Jana Voborníka a jeho působení za války 1866 jsem primárně vycházel z jeho životopisu a vzpomínek, které sepsal Josef Červený v díle pod názvem *Jenerál: črta ze života českého sedláka z roku 1925*. Poznatky z tohoto díla jsem doplnil vzpomínkami Antonína Nováka z Černčic, který se účastnil přepadů společně s vůdcem povstalců

Janem Voborníkem a zápisy z pamětních knih Krčína a Nahořan, které se o Janu Voborníkovi zmiňují.

1. Válka 1866 v kostce

Počátek sporu Rakouska a Pruska, který nakonec vyústil v ozbrojený konflikt mezi těmito státy v červnu roku 1866, můžeme již vycítit po napoleonských válkách, kdy byl vytvořen tzv. německý spolek pod dominantním vedením a pod ochrannou rukou Rakouska. To se samozřejmě hospodářsky, politicky a vojensky sílícímu Prusku zamlouvalo. Kolem roku 1850 se tedy začalo připravovat na budoucí válku se svým jižním sousedem habsburskou monarchií, přispíval tomu také pruský rostoucí nacionalismus a pod známým heslem pruského kancléře Otty von Bismarcka: „*Třeba krví a železem*“, vytvořit tzv. maloněmecký koncept, ve kterém by došlo ke sjednocení všech německých států bez Rakouska pod svrchovaností Pruska.¹

Rakouský císař František Josef I. tedy mohl do budoucna očekávat se svým severním sousedem konflikt, ale necítil se nějak ohrožen Pruskem, spoléhal na svoji vítěznou armádu, která prošla nedávnými vítězstvími ve vzbouřené Itálii v letech 1848-1849 proti sardinskému království. Rakouská armáda zde pod vedením maršála Radeckého porazila počtem silnější sardinskou armádu v bitvách u Custozy 1848 a u Novary 1849, a tím uchránila své severoitalské državy Lombardii a Benátsko. Sardinský král Karel Albert se proto musel vzdát snu o sjednocení Itálie pod svoji vládou a abdikoval ve prospěch svého syna Viktora Emanuela II.² Naproti tomu v Uhrách v revolučním roce byla situace daleko složitější. Rakouskému generálovi Jelačicovi se tak jako Radeckému nedařilo. Patovou situaci v Uhrách musela nakonec vyřešit pomoc carské armády generála Paskeviče a rozdrčení maďarské povstalecké armády v bitvě u Világoše roku 1849.³

Další válka, která vypukla roku 1859, kdy se na scéně objevilo opět sardinské království a Piemont, navíc ale podporované Francií. Vítězství se tentokrát od Rakouska odvrátilo. Příliš opatrný a neschopný rakouský polní zbrojmistr Ferenc Gyulai zkrátka nebyl jako zkušený a úspěšný maršál Radecký, který bohužel již rok byl po smrti. Rakouská armáda utrpěla porážku v bitvě u Magenty a Solferina. Rakousko prohrálo a ztratilo Lombardii, nicméně se také zadlužilo výdaji na válku.⁴

Dostáváme se ke konfliktu, který lze považovat jako předeheru k prusko-rakouské válce, a to tzv. dánská válka, ve které tentokrát ještě Rakousko a Prusko bok

¹ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 44.

² Luboš TABARA, *Italské patálie maršála Radeckého*, Praha 2013, s. 305-306.

³ Richard PRAŽÁK, *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 207.

⁴ Josef FUČÍK, *Běda poraženým*, Praha 2012, s. 133.

po boku vítězně bojovalo proti Dánsku, které si nárokovalo Šlesvicko a Holštýnsko patřící německému spolku.⁵ Rakušané a Prusové se zde mohli seznámit se zbraněmi a taktikou spojence, což zvláště pomohlo Prusku pro budoucí ozbrojený konflikt se svým zatím spojencem. Rakušané zde poprvé viděli účinky rychlopalby pruské nové pušky zadovky-jehlovky od pruského konstruktéra Nicolause Dreyseho⁶, která se oproti rakouské pušce Lorenz model 1854 nabíjela zezadu, a jejíž rychlost palby byla více než dvojnásobná. Dreyseho jehlovka však trpěla díky špatně těsněnému závěru nižším výkonem a horší přesností zásahu cíle oproti pušce Lorenz.⁷ Nicméně i rakouské armádě můžeme vidět tendence především mladých a talentovaných důstojníků o prosazení zavedení podobné pušky do výzbroje rakouské armády. Byla jím například puška od českého konstruktéra Sylvestra Krnky, která i když byla mnohými důstojníky velice chválena, nakonec zavedena do výzbroje nebyla s odůvodněním starších typicky zkosnatělých a konzervativních vyšších důstojníků,⁸ že voják by díky rychlejšímu nabíjení brzo spotřeboval munici či by jí "zbytečně" plýtval, ale spíše tu šlo o to, že by nové přezbrojení stálo mnoho financí, které žalostně chyběly.

Rakouská armáda vsázela na bodákový útok v semknutém útvaru jakožto prostředku k vítězství, naproti tomu Prusové zase kladli důraz na rozptýlené kryjící se rojnice založené na střeleckém souboji. Jak se později ukáže, právě tato taktika bude příčinou obrovských až pětinasobných ztrát rakouské armády v jednotlivých bitvách. Jediné složky armády, kde si Rakušané udržovali předstih před armádou pruskou je jezdeckto a především velice vynikající dělostřelectvo, které často nedovolilo pruskému dělostřelectvu účinně vzdorovat. Skvěle vycvičení rakouští dělostřelci dokázali přesně zasahovat cíle až na tu dobu neuvěřitelných 3,5 kilometrů a palbou neúčinně opěťující pruské dělostřelectvo muselo často rozstřílené ustupovat z bojiště a tím nechávalo vlastní pěchotu napospas přesným rakouským granátům.⁹

⁵ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 69.

⁶ Ctirad BENEŠ, *Pruská jehlovka*, Příbram 1998, s. 56. Mimo to uvádí u standardní pěchotní verze pušky vzor 41 ráži 15,43 mm s dostřelem kolem 700 kroků s kadencí cca 5 – 6 ran za minutu. Byl to puška té doby velice nadčasová, avšak trpěla tzv. dětskými nemocemi, a to špatnou těsností závěru, čímž byl oslaben výkon zbraně, puška měla počáteční ústřelovou rychlost 300 m/s a po několika rázech praskaly jehly k iniciaci výstřelu. Voják tedy disponoval ve své výbavě několika náhradními jehlami.

⁷ Ctirad BENEŠ, *Palné zbraně systému Lorenz*, Příbram 1999, s. 48. Mimo to uvádí tři hlavní typy pušek Lorenz, a to pro pěchotu, pro myslivce a pro zvláštní sbory, případně jezdeckto. Ráže těchto zbraní je 13,9 mm a dostřel kolem 1200 kroků, cvičený střelec mohl vystřelit dvě rány za minutu a ústřelová rychlost střely dosahovala 370 m/s.

⁸ Jaroslav LUGS, *Ruční palné zbraně I.*, Praha 2002, s. 64.

⁹ Rakouské dělostřelectvo zavedlo roku 1863 nový typ děl systému Lenk s drážkovanou hlavní umožňující velmi přesných zásahů. Děliho se na polní čtyřliberní s dostřelem 3,5 km, polní osmiliberní s dostřelem 3,8 km a horské tříliberní s dostřelem 2,5 km.

Situace začala se přiostrřovat, když Prusko nabídlo Rakousku, že Holštýnsko odkoupí do své správy za účelem rozšíření svého území. Rakousko ale odmítlo, a tím skončily veškeré přátelské vztahy obou zemí. Rakušané svolali sněm do Frankfurtu nad Mohanem, kde se většina států německého spolku přidala na podporu Rakouska. I Prusové nezháleli a podařilo se jim získat na svou stranu spojence Itálii, nepřítel Rakouska, která si dělala zálsuk na území Benátska, které bylo ještě pod správou Rakouska.¹⁰

Započala mobilizace v obou zemích. Celková síla pruské armády pro ofenzívu proti Rakousku čítala na 254300 mužů a 796 děl.¹¹ Tato armáda byla rozdělena do tří proudů na 1. armádu pod vedením generála jezdectva prince Bedřicha Karla, 2. armádu generála pěchoty korunního prince Bedřicha Viléma a labskou armádu generála pěchoty Herwartha von Bittenfelda. Celkového velení pruské armády se ujal pruský král Vilém I. a náčelníkem generálního štábu vynikající stratég generál pěchoty Hellmuth von Moltke, který vypracoval plán ofenzívy do Čech "odděleně pohodovat, společně udeřit" směry přes Šluknovský výběžek, Liberec, Trutnov a Náchod. Rakouská armáda proti Prusku postavila do pole 230000 mužů a 736 děl pod vedením polního zbrojmistra Ludwiga von Benedeka, která se soustředovala kolem Olomouce, nejbližší cestě k Vídni.¹² 7. června 1866 pruská armáda bez boje obsadila Holštýnsko, v noci z 15. na 16. června 1866 vtrhla pruská vojska do Saska a Hanoverska. Saský armádní sbor pod velením saského korunního prince Alberta ustoupil do Čech, aby se spojil s rakouskou armádou.

21. června 1866 Prusové předali rakouským strážím u Zlatých Hor a Osvětimi listiny o vypovězení války. Rakouská armáda byla již na pochodu od Olomouce do východních Čech, kde se očekával střet s Prusy, kteří již 23. června 1866 vtrhli na území severních Čech v prostoru Žitava - Česká Lípa a 26. až 27. června v prostoru Trutnov - Náchod. Hned následovaly pro rakouskou armádu dosti nešťastné boje s pruskou armádou, která šla od jednoho vítězství k dalšímu. Prohrané bitvy rakouské armády u Kuřívod, Mnichova Hradiště, Náchoda, Starého Rokytníku, České Skalice, Svinišťan, Dvora Králové, Jíčina byly předzvěstí ještě k mnohem největší porážce a skoro až ke katastrofě Benedekovy armády 3. července 1866 u Hradce Králové. Rakušané zde ztratili na 44000 mužů, zatímco Prusové si odečetli ze svého stavu na

¹⁰ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 65.

¹¹ *Tamtéž*, s. 206 – 213.

¹² *Tamtéž*, s. 213 – 220.

12000 mužů.¹³ Jediným vítězstvím rakouských zbraní v tomto tažení byla 27. června 1866 bitva u Trutnova, kterou ale lze považovat za takzvané Pyrrhovo vítězství, neboť následujícího dne musel rakouský Gablenzův 10. sbor bojem ustoupit před pruskou gardou generála von Gatrigena u Starého Rokytníku na Trutnovsku. Po debaklu u Hradce Králové nastal ústup rakouské armády směrem k Vídni, který se neobešel bez ústupových bojů u Tovačova a Dubu dne 15. července 1866. Poslední bitva prusko - rakouské války se odehrála až na území dnešního Slovenska u Lamače dne 22. července 1866, kterou nakonec ukončili parlamentáři obou stran neboť se císař František Josef I. z obav případného obležení hlavního města monarchie Vídně rozhodl ukončit tuto pro Rakousko nešťastnou válku.

Zásluhy na tom měla nejen pruská rychlopalná puška jehlovka, ale hlavně vhodně zvolená taktika a především kvalitní pruské velení, které dokonce mělo i kvalitnější mapy pro orientaci na daném území než jeho protějšek, a to právě bylo kromě taktiky a zbraní příčinou vítězství pruské armády nad armádou rakouskou. Dne 26. července 1866 bylo na zámku v Mikulově podepsáno příměří a 23. srpna podepsali zástupci obou znepřátelených stran v Praze mírovou smlouvu, ve které Rakousko ztratilo území Holštýnska a Benátska. Německý spolek postupně ovládli Prusové, kteří po další vyhrané válce s Francií roku 1870-71 vytvořili Německé císařství a zařadili se mezi silné velmoci. Skončilo sedmitýdenní tažení vítězné pruské armády, které si vyžádalo celkových ztrát kolem 75000 vojáků na rakouské straně a necelých 20000 vojáků na straně pruské.¹⁴ Kromě toho, díky velkému množství padlých, které se nepodařilo včas pohřbít, vypukla ve východních Čechách a na Moravě cholera, která si vyžádala ještě více obětí než válečná vřava, a to na 80000 lidí.¹⁵ A právě i tito někteří lidé, kterých se válka přímo dotkla v jejich domovech, nezůstali jen tak nezúčastněnými ve válce, ale naopak v některých případech se zbraní v ruce vystoupili na odpor proti vítězně postupující pruské armádě. Co je k tomu vedlo, kolik a kde se zhruba těchto ozbrojených srážek a incidentů odehrálo ve východních Čechách a jaké byly nakonec důsledky útoků povstalců a reakce pruské armády, se dočteme v následujících kapitolách.

¹³ Karel RICHTER, *Třeba železem a krví*, Praha 2007, s. 455.

¹⁴ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 574.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 586.

2. Tradiční nepřítel

Rakouský císař František Josef I. tuto válku nazval jako válku Němců s Němci. Toto označení války řekl zřejmě z neuvážení či nezamyšlení nad tím, že habsburská monarchie byla v té době složená hned z několika různých národů jako kromě Němců, také Maďarů, Čechů, Poláků, Chorvatů, Srbů, Rumunů, Ukrajinců, Italů, kteří byli součástí císařské armády. Císař to však určitě věděl a spoléhal na tyto zatím loajální národy, že se za Rakousko budou bít až do roztrhání těla, ale jistě tímto slavným výrokem války Němců s Němci jednoznačně naznačil vedoucí roli Němců nad ostatní národy v monarchii. Tak to vnímali především čeští vlastenci. Císař František Josef I., stejně jako Marie Terezie nazvali tento boj „německých bratří“ za nešťastnou záležitost, rozhodně neviděli v něm takového nepřítele jako někteří jejich poddaní.¹⁶

A jaký zaujali postoj ke konfliktu Češi? Češi se až na nějaké výjimky jednoznačně postavili na stranu svého milovaného císaře Františka Josefa I. neboť jeho protivník Pruské království už nejednou válčilo s Habsburskou monarchií. Jen si vzpomeňme na zhruba sto let staré války slezské z let 1740 - 48, ve kterých bylo od Českého království odtrženo skoro celé Slezsko a připojeno k Prusku. Tehdejší rakouská císařovna Marie Terezie tak přišla o výrobní základnu. Netrvalo dlouho a roku 1756 opět pruský král Fridrich II. Veliký vtrhl na území Čech a Moravy a tím započala válka sedmiletá. Jak ve válkách slezských, tak ve válce sedmileté trpělo civilní obyvatelstvo českých zemí válečnými útrapami a strádáním. Agresor, v našem případě pruská armáda, se dopouštěla nesčetných drancování a rabování právě především na území Čech a Moravy. Názorný příklad o pruském řádění na Opočensku může posloužit svědectví vrchního ředitele opočenského panství Antonína Herziga po srážce u Opočna dne 16. 7. 1758: „*Ledva generál Laudon ustoupil, vjeli hned pruští husaři jako vzteklíce do Opočna, loupili a vyplundrovali všechno, nač jen mohli přijíti, takže strachem a hrůzou většina lidí utekla. V půl hodině potom přitáhly dva nebo tři prapory pěchoty a s nimi sám král; hned byl obsazen zámek a byty úředníků i městské domy. Prusové se zmocnili pivovaru, sklepů i všech komor a vůbec všechno, co je jim poněkud hodilo, mocí pobrali. Pacholci a jiná sběř loupili na všech stranách, takže nebylo koutku, který by nebyli prohledali a proslídili. Hned bylo vypsáno dodávání chleba a jiných potravin, že však ani toho, ani onoho nebylo, byli hned vysláni vojáci s lidmi, kteří, kdekoliv koho popadli, nutili ho, aby šel obilí sekati, mlátiti, mleti nebo*

¹⁶ Marie KOLDINSKÁ – Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008, s. 318.

*pěci chléb. To se dělo ve dne v noci, takže za těch osm dní, co nepřítel v Opočně dlel, sehnal 29 000 porcí chleba. Ostatní osení bylo od vojska, tábořícího mezi Opočnem a pohorím, úplně zkrmeno. Dobytek, s kterým se lidé utekli do lesů na míle daleko, husaři většinou vyslídili a přihnali. Co nepotřebovalo samo vojsko, rozložené kolem Opočna, bylo odehnáno dílem do Slezska, dílem k hlavní armádě.*¹⁷

Je tedy nepochybné, že u obyvatel zemí Koruny české se Prusové netěšili velké oblibě.¹⁸ Na druhou stranu uživit kolos několikatisícových mas vojáků není snadnou záležitostí. Sice sebou vezli zásoby, ale ty se rychle tenčily v závislosti na délce trvání pobytu na nepřátelském území. Vojáci tedy rekvírovali vše, co by jen bylo k užitku. Jak už bylo výše řečeno, jednalo se především o potraviny jako je chleba, dobytek na maso, obilí, pivo, a jiné a kromě potravin rovněž různé cennosti, případně výpalné. Kdo se odvážil odporovat nebo se vzpírat pruskému počínání, toho čekal přísný trest od bití holí až po zastřelení. Dokonce se šířila pověst o tom, že pruská armáda na dobytých a obsazených území násilím verbuje mladé muže do služeb své armády. Proto mnoho mladých mužů ze strachu před pruskou soldateskou uteklo do lesů nebo vůbec, co nejdále od pruského vojska.¹⁹ S nimi utíkali i ostatní obyvatelé měst a vesnic s nejnnutnějšími věcmi a cennostmi, případně i s dobytkem, aby nepadly do nepřátelských rukou pruské armády. Za sebou nechávali prkny zabeďněné opuštěné domy, a co už sebou nepobrali, tak na tajném místě zakopali. Když pak Prusové do těchto domů násilím vnikali, tak ze všeho nejdříve pátrali po skrýších s cennostmi ať už úspěšně nebo marně. Lidé se pak po pominutí nebezpečí vraceli do svých domovů, které se často nalézaly v dezolátním stavu s roztržkanými dveřmi, vylámanými podlahami, vyrabovanými po pruském řádění. Veškerá úroda na polích byla pobytem armád zcela zničena, čímž se lidé dostávali do potíží s obživou, jelikož nebylo čím nasytit hladové žaludky lidí a především dětí.²⁰ Nemusíme více popisovat, jak se lidem ulevilo, když ta sedm let trvající válka konečně skončila.

Bohužel nebylo jim dopřáno dlouhého míru a opět roku 1778 vypukla další válka, a to válka o bavorské dědictví nebo také tzv. bramborová válka a byli to opět Prusové, kteří vtrhli na území severních a východních Čech po patnácti letech. Tento konflikt trval nečekaně krátce, zhruba necelý rok, jelikož boje probíhaly oproti

¹⁷ Pavel BĚLINA - Andrej ROMAŇÁK - Petr ANDERLE, *Olomouc - Domašov 1758*, Praha 1998, s. 69-70.

¹⁸ Marie KOLDINSKÁ – Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008, s. 315.

¹⁹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Srážka u Svinišťan v roce 1866*, Hradec Králové 2012, s. 38.

²⁰ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Náchod, fond Základní škola (dále jen ZŠ) Velké Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inventární číslo (dále jen inv. č.) 1, kniha č. 1, pag. 19.

sedmileté válce zcela jinak. Tato válka nabyla charakteru pozičních bojů, různých manévřů za účelem obchvátit protivníka. Rakušané Prusům zatarasili cesty do Čech a budovali jim do cesty síť polních opevnění, což působilo Prusům citelné ztráty při útocích na ně. Navíc pruská armáda trpěla nedostatkem potravin a tak obyvatelé Čech znovu nepříjemně pocítili pruské rabování a výpalné, kteří se ještě zcela nevzpamatovali z válečných útrap předchozí války. A když v pruské armádě vypukly důsledkem nedostatku potravin a špatné hygieny úplavice, nezbylo pruskému králi Fridrichovi II. Velikému nic jiného, než zavelet k ústupu. To využil vrchní velitel maršál Laudon, ke své ofenzívě a ústup pruské armády se změnil v bezhlavý útěk. Mělo to, ale i neblahé důsledky pro obyvatelstvo, jelikož porážkami frustrovaní Prusové se bezohledně mstili na bezbranném obyvatelstvu, za oběť jim padla řada vyplundrovaných a vydrancovaných obcí.²¹

Po této válce si mohl český a moravský lid konečně na čas od válčení oddychnout. Naštěstí napoleonské války se území Čech a Moravy až tak moc jako války předchozí nedotkly, všechny důležité bitvy kromě známých dvou u Slavkova roku 1805 na Moravě a u Chlumce roku 1813 v severních Čechách a tím spojených válečných útrap se všim všudy se odehrávaly mimo území Čech a Moravy. Tedy až válka 1866 opět vzbudí u lidí přirozený strach a obavy z válečných útrap a strádání a znovu po necelých devadesáti letech vstoupí na území Čech a Moravy noha z předešlých válek obávaného a hrůzného Prusa či Brandenburka, pro Čechy tradičního nepřítele, se kterým se bijí přes sto let. Na jednu stranu je paradoxní, že Češi nakonec bojují za Němce nebo-li nekvašené Němce, jak o nich Rakušanech mluví Prusové proti Němcům, ale kvašeným, čili Prusům. Bojují a podporují ty, kteří je chtěli dříve obrátit na katolickou víru, vzpomeňme na Bílou Horu, dále na popravu sedmadvaceti českých pánů, rytířů a měšťanů a silnou centralizaci moci Vídně.

Právě na to Prusové vsází, na otázku víry, na otázku habsburského útlaku. V tom jim pomáhají někteří čeští exulanti, jako například radikální demokrat J. V. Frič žijící od roku 1859 v německé emigraci.²² Spolupracoval na pruské proklamaci Obyvatelům staroslavného království českého, ve které byla líčena pruská armáda ne jako dobyvatel, nýbrž jako osvoboditel českého a moravského národa od habsburského útlaku, citují z proklamace: „*Zvítězí-li naše spravedlivá věc, uhodí bohdá i Čechům a*

²¹ Karel RICHTER, *Třeba železem a krví*, Praha 2007, s. 242.

²² Marie KOLDINSKÁ – Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008, s. 350.

Moravanům chvíle, kde tužby své národní rovně s Uhry budou moci uskutečnit.“²³ Avšak agitace nenalezla na území Čech a Moravy potřebný ohlas, dokonce byly snahy různých vlasteneckých spolků například Sokolů nebo Hanáckých dragounů zformovat ozbrojené dobrovolnické formace už jen kvůli různým rabujícím marodérům či dezertérům.²⁴ Rakouské vojenské velení však neprojevilo ochotu nasadit tyto polovojenské jednotky, které by mohli narušovat zásobování a týl nepřítele a spolupracovat s armádou. Avšak v samém závěru války dojde ke zformování dobrovolnického sboru setníka Alfréda Vivenota od 35. pěšího pluku, který se svým oddílem, ke kterému se přidají i ozbrojení civilisté, bude přepadávat pruské zásobovací kolony a ničit pruské telegrafy v oblasti Jablonného nad Orlicí.²⁵ Například z části zničí pruskou zásobovací kolonu u Jablonného nad Orlicí, kde při ztrátě 3 lidí (místních z Jablonného) postřílí 13 (někdy bývá uváděno až 22) pruských vojáků a zmocní se 50 vozů.²⁶

Prostý lid se nenechal naivně uchlácholit velice zajímavou a lákavou pruskou nabídkou, přece jen šlo o občany habsburské monarchie, od Prusů nemohli čekat nic nového, spíše jen horšího a šedesátá léta devatenáctého století už nejsou v monarchii tak přísná, je už dvanáct let zrušena roboty, čeština se začíná hojně užívat i na úřadech společně s němčinou, i když přece jen němčina převládá. Nikdo nikoho nenutí přejít na „tu správnou“ víru, kterou je katolická. Rokem 1848 můžeme na Rakousko pohlížet jako na občanský stát, i když cenzura v menší míře pracovala a volební právo nebylo pro všechny.

²³ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 303.

²⁴ Jiří JEMELKA, *K snahám o vytvoření selského národního vojska v Čechách a na Moravě*, *Bellum* 1866, roč. XIX., 2010, č. 2, s. 112.

²⁵ Zdeněk JÁNSKÝ, *Civilní oběti války roku 1866 a perzekuce obyvatelstva Prusy*, *Bellum* 1866, roč. VIII., 1997, č. 3, s. 100.

²⁶ Josef SIMON, *Jablonné nad Orlicí ve válečném roce 1866*, Jablonné nad Orlicí 1929, s. 21-22.

3. Zle matičko zle, Prus je zde

Válka byla vypovězena a venkovské obyvatelstvo východních Čech s napětím a strachem očekávalo vpád Prusů jako z dob sedmileté války. Válečné útrapy a běsnění z předchozích válek byly ještě poměrně v živé paměti. Stejná obava panovala i na druhé straně hranic, pruský lid se zase obával vpádu rakouských armád na území Slezska, strach obyvatelstva před rekvizicemi a rabováním mstící se rakouské armády byl tak veliký, že Prusové zakládali různé ozbrojené hlídky a skupiny, které měli klást rušivý odpor postupu rakouské armády.²⁷ Pruské obyvatelstvo se plně ozbrojovalo, prý v každé slezské chalupě byla pistole či puška k obraně domova.²⁸ Už od prvních dnů vypovězení války byly zřetelné pohyby pruských armád na severu Čech.

U Náchoda až 26. června přešel předvoj pruského V. sboru generála Steinmetze (celkem 28 400 mužů) hranice monarchie v Bělovsi. Slabá osádka celnice tvořená příslušníky 35. pěšího pluku musela před přesilou ustoupit zanechavše za sebou jednoho padlého desátníka Součka. Stejně tak učinili i rakouští kyrysníci, kteří odcválali z Náchoda. Prusové tak bez obtíží obsadili město Náchod a vyvýšeniny Branka za městem, kde se utábořili. Když se lidé dozvěděli o vpádu Prusů a že není vidu ani slechu po vlastním vojsku, dali se na útěk před Prusy do okolních lesů, zanechavše za sebou uzamčené a zatlučené domy.²⁹ Doma zůstali jen nemocní a již nemohoucí staří lidé.³⁰ Různé cennosti, pokud je sebou nevezali, tajně je schovali, brali sebou jen to nejnnutnější s vírou, že nakonec přijde vlastní armáda, která Prusy porazí a zažene na jejich území a tím se válka přenese mimo vlastní území a oni se pak budou moci vrátit domů.³¹ A kde byla rakouská armáda, která měla zadržet Prusy na Brance, kterou mezitím obsadili Prusové a tím si otevřeli cestu do východních Čech? Rakouský VI. armádní sbor podmaršálka Wilhelma barona Ramminga (27 150 mužů) mezitím tábořil na polích kolem Opočna, vzdáleného asi 22 kilometrů.³² Včasných ranních hodinách se dal na pochod k Náchodu, vstříc nepříteli. Cestou míjel řadu vyděšených uprchlíků, kteří jim podávali čerstvé informace o Prusech, kde se momentálně nachází, počet, atd., na což rakouská generalita moc nebrala ohledu. Lidé

²⁷ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 34.

²⁸ *Tamtéž*, s. 34.

²⁹ SOkA Náchod, fond Hlavní a podreálná škola (dále HPŠ) Náchod, *Památní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 48.

³⁰ SOkA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 25.

³¹ SOkA Náchod, fond HPŠ Náchod, *Památní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 49.

³² Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 50.

jim říkali, že se Prušák nachází na Brance u Václavic otočený čelem k Provodovu a Šonovu a že by bylo rozumné pohodovat po novoměstské silnici na Václavice a tím vpadnout Prusům do boku a zad. Plukovník 20. pěšího pluku hrabě Wimpffen jednomu rolníkovi odvětil, že nezná žádnou Branku a že má dané rozkazy.³³ To rakouský generál Hertweck byl navíc ještě rozlícen cennými informacemi od venkovského lidu. Jak se říká, pro dobrotu na žebrotu. Jistý šonovský rolník Valtera měl údajně sdělit: „*Pane generále, Prušáci jsou již na těchto výšinách (Václavice, Branka) v lesích zahrnzeni. Můj čeledín před půlhodinou musel před nimi s povozem ujetí. Radil bych, abyste své vojsko vyslal touto cestou vzhůru přes lesy Benešovy a Uždilovy. Tím se dostanete Prušákům do zad.*“³⁴ Generál však už otráven několika radami vyděšených lidí dal onoho nic netušícího rolníka zatknout pro podezření z napomáhání nepříteli.³⁵ Ten však využil zmatků po bitvě a uprchl do bezpečí.

Vojáci a důstojníci lid utěšovali dychtíce po boji s nepřitelem, že ani pušek nebude třeba, že jim čepice stačit budou, kterými je utlučou.³⁶ Kolem 8. hodiny ranní vypukla bitva, která pro rakouský VI. armádní sbor dopadla katastrofálně, přišel téměř o pětinu svého původního stavu mužstva. Stejně tak a podobně dopadly další bitvy jako o den později u České Skalice a další den u Svinišťan. Po bitvě u Hradce Králové 3. 7. 1866 byly rakouské jednotky na všeobecném ústupu přes Moravu k Vídni. Tím bylo obyvatelstvo východních Čech vystaveno na milost a nemilost pruské armády.

Život civilistů na Prusy okupovaném území byl různý, je zachováno mnoho svědectví, buď většinou negativního chování pruské armády, ale našly se i výjimky světlých stránek nepřítel. Hned po obsazení Náchoda se prusští vojáci pustili v některých domech do rabování, slídili po utajených pokladech, za oběť jim padla kontrabandní truhlice či na 2000 doutníků a pytle tabáku z městské trafiky. Náchodský starosta Antonín Rokoš musel armádě obstarat maso, rýži, pivo, kávu, slámu a dříví.³⁷ Nebo například po bitvě u České Skalice se vítězní Prusové pustili opět do rabování města. Za oběť bezuzdného řádění jim padl obchod Josefa Sedláčka, část zboží mu vzali, část zničili. Jeho syn se však s tím nehodlal jen tak smířit. Za kladení odporu byl vojáky sražen k zemi spolu s otcem, který se ho snažil bránit a oba byli mláceni pěstmi

³³ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 57.

³⁴ *Tamtéž*, s. 57.

³⁵ *Tamtéž*, s. 57.

³⁶ SOkA Náchod, fond Obecní úřad (dále OÚ) Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 189.

³⁷ SOkA Náchod, fond HPŠ Náchod, *Pamětní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 50.

a pažbami pušek, avšak útok nakonec přežili. Navíc mu bylo odcizeno 770 zlatých.³⁸ Mnoho lidí pořádně neumělo německy, což se některým při kontaktu s pruskými vojáky mohlo vymstít.

Například jistý občan z Vysokova neuměl německy, a když se ho Prusové na něco vyptávali, zkusil jim odpovědět italsky, protože vojnu strávil jako c. a k. voják v Itálii. Prusové ho v tu chvíli měli za vyzvědače a přivázali ho ke stromu, kde ho chtěli zastřelit, i když jim ukazoval na svůj domek se ženou a dítětem. Nakonec jeho plačící syn obměkčil vojáky, kteří nakonec upustili od svého původního záměru.³⁹ Nebo se stal případ z Náchoda, kdy opilý pruský voják vypil petrolej a nejevil známky života, na což opět mohl ztrátou života zastřelením doplatit jeho nedobrovolný hostitel. Naštěstí se dotyčný voják z deliria probral a hrůzou bez sebe ke stromu přivázaný hostitel unikl jisté smrti, jak se říká, za pět minut dvanáct.⁴⁰ Docela zbytečné ztráty na straně civilního obyvatelstva byly díky okrádání mrtvých po bitvě nebo někteří jen toužili mít něco z bojiště na památku, především zbraně a výstroj. Cennou kořistí byla peněžní hotovost, stříbrné či zlaté kapesní hodinky nebo prsteny, ale i různé části výstroje a výzbroje. Pruské hlídky měli na starosti nemálo případů, kdy z bojiště utíkající civilista s lupem byl zastřelen.⁴¹

Trochu jiný případ, a sice odvážný, se odehrál ve Smiřicích 9. července. Den předtím Prusové nařídili smiřickým, aby rozebrali dřevěný most přes Labe, jenomže druhý den byl most opět postaven.⁴² To pruského důstojníka rozčílilo tak, že při dohadování s místním kovářem Vojtěchem Exnerem nařídil vojákům kováře zatknout a kovářnu mu zabrat pro potřeby pruské armády. Bohužel pro Prusy byl Exner muž neobyčejně silný, jelikož nejbližší vojín, který měl Exnera zatknout, rázem skončil v Labi a do ruda rozpálený důstojník s vytaženým kordem se rázem ocitl na zemi. A aby potupa byla dokonalá, tak mu navíc Exner vyrval z ruky jeho kord a s ním uprchl do bezpečí josefovské pevnosti.⁴³

³⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Civilní oběti války roku 1866 a perzekuce obyvatelstva Prusy*, Bellum 1866, roč. VIII., 1997, č. 3, s. 93.

³⁹ *Tamtéž*, s. 92.

⁴⁰ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u České Skalice v roce 1866*, Hradec Králové 2008, s. 96.

⁴¹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Civilní oběti války roku 1866 a perzekuce obyvatelstva Prusy*, Bellum 1866, roč. VIII., 1997, č. 3, s. 97.

⁴² SOkA Hradec Králové, fond Archiv města Smiřice, *Pamětní kniha města Smiřic do r. 1914*, i č. 25, kniha č. 25, pag. 139.

⁴³ *Tamtéž*, pag. 139.

Ne vždy se však Prusové chovali k lidem zle. Platilo to především o důstojnících, kteří dokonce v některých případech za poskytnuté služby platili.⁴⁴ Bylo také třeba rozeznávat mezi svobodnými mladými pruskými muži v aktivní službě, případně takzvané první výzvy zeměbrany, kteří se v drtivé většině chovali velice nekompromisně a tvrdě vůči civilistům. Naproti tomu starší prušští záložáci, většinou otcové od rodin se chovali k lidem vlídněji a s pochopením a na ně pak někteří obyvatelé vzpomínali jen v dobrém.⁴⁵ Různá svědectví se nám zachovala v pamětních knihách obcí. Jak nám může názorně vystihnout Josef Volf z Máslojed ve svých vzpomínkách: „*Posádka pruská v naší obci čítala prvé týdny po válce i s důstojníky a lékaři kol 200 mužů a denně byl zde v hospodě č. 1 poražen 1 kus dobytka. Vojáci této prvé posádky byli většinou suroví a velice hrubí lidé. Několik občanů, mezi těmi starosta Fejgl, hostinský Kadečka, můj otec a jiní byli od těchto Prusů ztýráni. Po čase byli tito Prušáci vystřídáni jiným mužstvem, jež sestávalo se ze starých tátů, záložníků, a ti docela vlídně a po lidsku s občanstvem zacházeli.*“⁴⁶

Postupem času, kdy pruská armáda postupovala do nitra Čech, se její zásoby proviantu povážlivě tenčily. Bylo zapotřebí nakrmit několika tisícový kolos hladových pruských vojáků. Pruské velení tedy započalo s násilnými rekvizicemi. Do jednotlivých obcí byly vysílány takzvané rekviziční oddíly, které měly za úkol od lidí nenávratně vymáhat vyměřené dávky potravin, dobytka, koní, náradí a jiných potřebných věcí, dokonce i výpalného, jelikož každá válka je zatížena na finance. Veškerý odpor, který by vznikl v důsledku odepření vydání potřeb armádě, by byl trestán cenou nejvyšší, a to smrtí zastřelením.⁴⁷ Proto ustrašení lidé z obav represí ze strany pruské armády, ač neochotně, vydávali potraviny a suroviny potřebám pruské armády. Hned v den bitvy u Hradce Králové 3. července 1866 se pruský rekviziční oddíl přihnal do Krčína s 6 vozy. Vojáci z chlévů vyvedli čtyři krávy, ze kterých jim hned dvě utekli za obcí a po domech sebrali různé potraviny a slámu pro koně. Následující den vtrhli do Vrchovin dokonce s šestnácti vozy a pokračovali opět na Krčín.⁴⁸ 22. července přimaširoval zase rekviziční oddíl z Pardubic do Opočna, kde pobral deset volů, tři koně, deset centů cukru, 25 měřic ovsu a fůru obilí, a navíc zde nechali dva pruské vojáky nakažené

⁴⁴ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, s. 592.

⁴⁵ Josef VOLF, *Vzpomínky na válku*, Hradec Králové 1927, s. 128.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 128-129.

⁴⁷ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, nepaginováno.

⁴⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové, s. 149.

cholerou, kteří nato krátce zemřeli.⁴⁹ Tato epidemie si vybrala daň i u obyvatel města, celkem jich ve městě zemřelo na 47 osob.

Ovšem některé obce se jen tak Prusům nepodřídily, místní obyvatelé se semkli a postavili na odpor proti rekvizicím a placením výpalného. Založili ozbrojené skupiny z okolních obcí. Mezi obce s nejpočetnějšími ozbrojenými skupinami patří Bohuslavice nad Metují, Černčice, Dobruška, Krčín, Velká Jesenice, které měly v okolí hlídkovat před Prusy a po případném spatření blížícího se nepřítele se svolávat zvonem z kapliček či kostelíků a vyrazit zle tísněným vesnicím na pomoc. Výzbroj těchto skupin byla různá, někteří vlastnili své soukromé palné zbraně, především myslivci a pytláci. Jiní, kteří neměli na pušku, brali vše, co bylo po ruce, a to kosy, motyky, sekery nebo si přišli na své na bojištích, kde se volně povalovala výzbroj.⁵⁰ O zbraně tedy nouze nebyla, především o rakouské neboť Prusové si svoji výzbroj většinou posbírali, protože přece jenom se tehdy jednalo o technický pokrok, ale i kdyby se dostala do rukou lidí, stejně by s jehlovkou neuměla zacházet, jelikož obsluha pruské jehlovky byla odlišná od rakouské Lorenzky. S tou naopak většina lidí, která byla na vojně, zacházet uměla, i když se rovněž jednalo o novou zbraň v rakouské armádě, obsluha pušky byla stejná jako u starších modelů. Dvanáct pušek ze zámecké zbrojnice novoměstského zámku obstaral křovický starosta Novohradský, které byly původně pro potřeby hlídek před rabujícími dezertéry a marodéry, kteří bohužel patří do každých válek.⁵¹ Jenže křovičtí je měli použít proti Prusům, a to ne v jednom případě. Samozřejmě Prusové nechtěli nic takového trpět ve svém týlu a požadovali maximální poslušnost, proto byly vysílány speciální trestné oddíly pro stíhání „povstalců-vzbouřenců“.⁵² A především povstalecké základny, tedy výše jmenované obce měly zažít krušné chvíle.

⁴⁹ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 62.

⁵⁰ SOkA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nepracováno, pag. 179.

⁵¹ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 60.

⁵² SOkA Náchod, fond Archiv města Nové Město nad Metují (dále AMN), *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 421.

4. Selské pozdvižení

Východočeské selské povstání obcí proti Prusům za války 1866 je jistě zajímavou událostí našich dějin. Jednalo se vlastně o poslední povstání lidu od dob Marie Terezie, například selské povstání roku 1775 proti vrchnosti. O různých vojenských záležitostech války 1866 jako jsou bitvy, výzbroj a výstroj, taktika boje a dalších podobných tématech byla již napsána řada knih, odborných studií a článků. Na druhou stranu však o podrobnějších nevojenských tématech jako je každodenní život lidí za války 1866 či třeba ozbrojené vystoupení lidí proti pruské armádě zase mnoho odborných prací není. Tak nám nezbývá nic než se pustit do práce a nahlédnout do různých pamětních knih či se začíst do vzpomínek přímých účastníků povstání. Z pamětních knih budou primárně k dispozici kniha Národní školy Bohuslavice, Památní kniha školy jesenické, Pamětní kniha městyse Krčín, pamětní knihy obcí Černčic a Nahořan. Všechny tyto knihy se nachází ve státním okresním archivu v Náchodě a jsou cenným zdrojem pro bádání na toto téma.

Jak už bylo v poslední kapitole naznačeno, tak vítězně postupující pruské armádě do vnitra Čech se pomalu nedostávalo potravin ze svých týlových zásob a navíc se rychlým postupem protáhly zásobovací cesty. Byla tedy nucena se obrátit na násilné místní rekvizice. Oblast Novoměstska měly na starost stálé pruské posádky v Náchodě a v České Skalici zanechané pro týlové zabezpečení. Za obět' jim padlo mnoho obcí, které ze strachu před trestem nejvyšším vydaly pruské armádě vše potřebné a navíc i zaplatit daň jako například v případě Náchoda daň 18500 zlatých.⁵³ Nikdo je v případě odporu nemohl ochránit, neboť rakouská armáda byla momentálně na Moravě a ustupovala směrem k hlavnímu městu monarchie, k Vídni. Výjimkou a také jedinou nadějí byla blízká přítomnost pevnosti Josefov, ze které mohli být vysílány zesílené hlídky na podporu nejbližším obcím. Tuto podporu využije vzbouřená obec Velká Jesenice.⁵⁴ V místním lidu zavládl strach, ať už o holý život nebo o majetek či hlavně o obživu a dobytek. Lidé byli soběstační, případně si pomáhali. Co si vypěstovali, třeba obilí nebo jiné plodiny, to měli a z toho byli živeni, případně s ostatními směnili za jiné potřebné věci jako maso, mléko, atd. Každý měl něco, někdo obilí, někdo krávu, slepice, vepře. Proto když přišel nepřítel a bral lidem vše, připravoval je o zdroj obživy, někteří lidé se semkli a rozhodli, že nic nepříteli nedají. Navíc lidé byli zklamáni

⁵³ SOkA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 191.

⁵⁴ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 29.

neúspěchy a porážkami své armády, která je měla chránit a nepřítele zahnat za hranice, takže rozhodli, že se sami ozbrojí a ochrání.⁵⁵ Strach jim naháněly kromě pruské armády i skupiny dezertérů a marodérů, které se potulovaly krajinou a loupily, kradly, případně zabíjely využívající pravomoci a zájmy pruské armády, proto bylo nezbytné na pokyn starostů obcí zakládat ozbrojené hlídky a učinit přítrž těmto loupeživým bandám.⁵⁶ Takové to předválečné bujaré nadšení ve vítězství rakouské armády, která Prusy utluče čepicemi, rázem vyprchalo.

Vystřídalo ho však nové nadšení, že český selský lid se jen tak nedá a dá rabujícímu Prušákovi „pořádně za uši“.⁵⁷ Prostý lid se semkl, začal se ozbrojovat zbraněmi, o které nouze nebylo. Z prostých rolníků a sedláků se začali stávat povstalci a z některých nadšení vůdci odporu. Přesně takové nadšení projevil čtyřiatřicetiletý Jan Voborník ze Lhoty u Nahořan, který se zapíše do české historie jako jediný selský generál a skvělý střelec za války 1866. Tento generál-dobrodruh vedl ozbrojené houfy lidí z Bohuslavic, Křovic, Dobrušky, Krčína a dalších obcí do velmi riskantních akcí proti pruské armádě. Jedna z jeho největších akcí bude přepad pruského ležení u Dobrušky dne 24. července 1866.⁵⁸ Těmito odvážnými akcemi na sebe nemile upozornil Prusy, kteří na jeho dopadení vypíší velice tučnou odměnu.

Vypuklo vzbouření obcí proti pruským násilným rekvizicím. Toto selské pozdvižení, které provázela dědičná nenávist prostých lidí vůči rabujícímu Brandenburkovi, dalo jasně nepříteli najevo, že prostý lid nebude sedět se založenýma rukama v klíně nebo v hospodě u piva a kritizovat až mu Prušáci seberou vůbec všechno, ale že se s puškou, vidlemi a jinou domácí výzbrojí v ruce postaví na odpor.⁵⁹ Bylo zapotřebí rozhodných činů a uvážlivých jednání neboť jak už jednou člověk vstoupí do rozhodné hry s ohněm, musí tuto nebezpečnou hru nějak všelijak hrát a hlavně dohrát. Nevzdávat se a držet pospolu s ostatními i za cenu svého života, protože v přesvědčeném davu je síla, obrovská síla, se kterou musí počítat i protivník. Proto tento dav musí být silný po stránce morální a psychické, tak i po stránce fyzické. Takovou morální vzpruhou jsou samozřejmě zbraně, a to palné. Nelze klást odpor dobře vycvičené a vyzbrojené armádě, beze zbraně s holýma rukama nebo jen s vidlemi

⁵⁵ SOkA Náchod, fond Archiv obce (dále jen AO) Černčice, *Kronika obce Černčice*, nezpracováno, pag. 57.

⁵⁶ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 62.

⁵⁷ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 12.

⁵⁸ Jiří SLAVÍK, *Novoměstsko v prusko-rakouské válce pohledem novoměstského děkana Pelhřima Nováka*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 225.

⁵⁹ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 12.

a sekerami. To by se rovnalo sebevraždě a v nepříteli by to nebudilo potřebný respekt. Ale takový puškou ozbrojený povstalec si je alespoň trochu roven s vojákem vyzbrojeným rovněž puškou. Samozřejmě nemůžeme srovnávat po stránce disciplíny a výcviku, voják je cvičen k zabíjení nepřítelů, je to jeho práce, zato sedlák či obyčejný prostý člověk je zase dobrý ve své práci, kterou vykonává, ale zabíjení to není, když vezmeme stranou třeba lov zvěře. Avšak člověk není zvíře, i když nám ho někdy svým neurvalým chováním připomíná. Důležité je vedení boje a velení, které nevysílá své lidi do ozbrojených akcí. Když povede skupinu lidí člověk, který má uznání, respekt a jedná uváženě, lidé za ním půjdou do boje, v opačném případě se hned po prvním výstřelu ze strachu o holý život rozutečou. Otázkou také je ochota riskovat život v boji s nepřítelům, poněvadž ztráta osoby, která je živitelem početné rodiny, je pro tu rodinu těžkou ranou. A nejen to, ale navíc tyto ozbrojené přepady mohou vyvolat různá protiopatření a represe ze strany nepřítelů. Přesně toho se obával okresní hejtman Pavel Stračovský, a tak svými vyhláškami obcím důrazně obyvatelstvu domlouval k nekladení odporu pruské armádě.⁶⁰

Co se týče způsobu boje založeného na zákeřném nečekaném přepadávání ze zálohy, toho se Prusové mohli oprávněně obávat. Tento partyzánský způsob boje nevyhovuje žádné regulární armádě. Proto Prusové vydali při vstupu na území Čech řadu provolání k lidu, že nepřišla jako dobyvatel, ale jako osvoboditel od Habsburků, v tom jim pomáhali čeští emigranti žijící v Prusku.⁶¹ Avšak rádoby osvoboditel, který drancuje, krade, znásilňuje i fyzicky napadá, si těžko u prostého lidu najde oblibu nebo navíc se k němu přidá proti „nenáviděným“ Habsburkům. Má to spíše opačný účinek, který upevní loajalitu k císaři pánu. Tímto chováním si Prusové vytvořili více takových Voborníků či Vivenotů, kteří jim budou se zbraní v ruce škodit v jejich počínání. V důsledku toho pak budou Prusové, ale i okresní hejtmani v nechtěných službách Prusů vydávat vyhlášky o udržování pořádku a spolupráce pod pohrůzkou různých trestů, ať už ve formě tučných peněžních pokut či rozsudků trestu smrti při střelbě na pruské vojsko.⁶² Toto jsou příběhy obcí, které Prusům přidali pár vrásek na čele.

⁶⁰ Jaroslav ČÁP – Jan ČÍŽEK, *Válečné události roku 1866 v agendě tzv. smíšených okresních úřadů Jaroměř, Náchod a Nové Město nad Metují*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 152.

⁶¹ Marie KOLDINSKÁ – Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008, s. 350.

⁶² Jaroslav ČÁP – Jan ČÍŽEK, *Válečné události roku 1866 v agendě tzv. smíšených okresních úřadů Jaroměř, Náchod a Nové Město nad Metují*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 152-153.

4.1 Krčín

Tato obec (dnes část města Nové Město nad Metují) ležící 10 kilometrů od Náchoda se stala svědkem prvních bojů prusko-rakouské války, protože na bojiště to bylo jako by kamenem dohodil. Tudíž byla ušetřena škod způsobených různými složkami armád, především dělostřelectvem, po prudkém boji. Ale nebyla ušetřena neodvratnými následky po bitvě. Hned po prohrané bitvě u Náchoda se obyvatelé Nového Města nad Metují a Krčina mohli na vlastní oči setkat s prvními nešťastníky bojů v podobě raněných vojáků, převážně svých rakouských. Vůbec nejbližší vesnice či města v okolí bojišť musely nést těžké břímě péče o raněné pro dnešní poměry za nepředstavitelných podmínek. Ranění vojáci byli ošetřováni v klášterní nemocnici u Milosrdných bratří v Novém Městě nad Metují.⁶³ Raněných ale značně přibývalo, a tak kapacity kláštera byly postupně přeplněny. Tudíž byli další ranění umístěni do místní školy, soukromých bytů občanů města. Umístěním raněných se nevyhnul ani novoměstský zámek, ze kterého z jeho věže zavládl bílý prapor na znamení zřízení provizorního obvaziště. Zdejší starosta města Jan Burgermeister obstaral pro uložení raněných slamníky a povozy pro svoz raněných z bojiště a odvoz ošetřených s lehkými zraněními a cesty schopných do blízké pevnosti Josefov. Musíme se alespoň zmínit o chirurgických zákrocích špitálního nadlékaře MUDr. Kornela Fressla, který provedl celkem u 56 raněných amputaci dolních nebo horních končetin s více jak 50% úspěšností neboť 24 nešťastníků zákrok nepřežilo.⁶⁴ Na tehdejší dobu a na otřesné podmínky operování to byl na chirurga velice dobrý a úspěšný výkon. Celkem bylo ošetřeno na 683 raněných důstojníků a vojáků, z nichž na následky zranění zemřelo 161, avšak na městském hřbitově je pohřbeno podle náhrobní desky na 124 vojáků.⁶⁵ Zřejmě někteří zemřelí, zejména prušští vojáci byli odvezeni k pochování do pruského Slezska.

Za zmínku také stojí dva prušští vojáci zajatí lidmi v přibyslavských lesích, kteří se zde schovávali před Prusy v době bitvy u Náchoda (27. června). Tito vojáci, otcové dětí od rodin, nechtěli nasazovat svůj krk pro slávu pruského krále a zřejmě zběhnuvše od své jednotky se nechali lidmi odzbrojit a zajmout. Údajně měli některým zvědavým lidem vysvětlovat obsluhu pruského zázraku-pušky jehlovky. Ti je ještě toho dne přivedli do Nového Města nad Metují a předali městskému strážníkovi Bešornovi, který

⁶³ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 136.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 136.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 138-139.

je zamkl do městské šatlavy.⁶⁶ Bohužel pro ně si dlouho neposeděli, neboť následujícího dne se ve městě objevili Prusové. Byla to osmičlenná hlídka pruských dragounů, která se zbraněmi připravenými k palbě přicválala na náměstí, kde se zeptala místního starosty na přítomnost rakouských vojáků.⁶⁷ Když obdržela odpověď, že se ve městě nenachází jediný rakouský voják, kromě řady raněných, sesedli z koní a požádali o víno. Několik Milosrdných bratří jim vyšlo naproti s poručenými lahvemi, avšak je sami nejdřív museli okošťovat, poněvadž se Prusové obávali případné otravy. Jsou přece na nepřátelské půdě. Zřejmě uprostřed popíjení vína se ve městě objevili dva rakouští husaři, kteří po spatření Prusů zastavili u Horské brány. Překvapení pruští dragouni se chopili svých karabin a zaháněli obyvatelé z dostřelu zbraní. Nakonec jeden Prus vystřelil po jednom husarovi a ti palbu opětovali. Když se však k Horské bráně přibližovala rakouská posila v síle jedné eskadrony husarů, tak bleskurychle Prusové naskočili na koně a tryskem uháněli pryč z města s celou rozdivočenou eskadronou husarů v zádech.⁶⁸ Za městem husaři upustili od pronásledování, jelikož se obávali případné léčky. Ve městě část husarů zůstala až do večera, kdy odklusala do Dobrušky.⁶⁹

Do blízkého Krčina krátce poté připochovala setnina pruských zeměbranců vedená setníkem Schedrickem, doprovázel ho na koni jeden pruský civilista, zřejmě průvodce. Setnina měla namířeno na Dobrušku, hned před Novým Městem vyzvali městské představenstvo, aby jim vyšlo vstříc. Ptali se na přítomnost rakouských vojáků a na průchod přes město na Dobrušku. Městský rada a zastupující starosta Jan Burgermeister odpověděl na přítomnost Rakušanů záporně a radil Prusům pokračovat v pochodu nikoliv přes město, ale přes Krčín pro lepší cestu.⁷⁰ Setník souhlasil, ale důrazně žádal Burgermeistera o doprovod. Když setnina zeměbranců došla ke kapliče sv. Jána v Krčíně, žádala tamní městskou radu o doprovod. Prusy až se doprovázelo několik školáků z Krčina.⁷¹ Mezitím místní občan Machovec počal zvonit na poplach. Na kopci za městem se začaly objevovat houfy puškami ozbrojených lidí z okolních, ale i z Krčina, kteří Prusům zatarasili cestu k Dobrušce, navíc se k nim přidávali i ozbrojené hlídky obcí, které byly určeny primárně k ochraně obcí před marodéry a loupeživými dezertéry, a tak setník Schedrick rozkázal svým mužům připravit se k

⁶⁶ SOkA Náchod, fond ANM, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 412.

⁶⁷ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 137.

⁶⁸ SOkA Náchod, fond ANM, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 412.

⁶⁹ *Tamtéž*, pag. 412.

⁷⁰ Náchod, fond HPS Náchod, *Pamětní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 70.

⁷¹ SOkA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 190.

boji.⁷² Když místní děti, které vojáky doprovázely, uviděly Prusy připravené ke střelbě, rozutekli se od kapličky až k Luštinci. Nastalo napětí mezi oběma stranami, ale výstřel zatím nevyšel ani od jedné strany, čekalo se, co se bude dít. Nakonec prý někdo z novoměstských poradil A. Venclíkovi, aby zabubnoval, že Prusové z Krčína utečou. Jistý Venclík prý nemeškal a popadl starý plecháč a začal na něj bubnovat granátnický pochod. Tím Prusy dokonale zmátli, jelikož se domnívali, že na pomoc povstalcům přichází rakouské vojsko. Setník proto vydal rozkaz k ústupu a celá setina se odebrala zpátky k Novému Městu a odtud směrem na Vrchoviny.⁷³

Od doby se nakrátko v Krčíně neobjevil jediný Prus. Tak nám to aspoň vypráví Pamětní kniha městyse Krčín, avšak Zdeněk Jánský ve své knize *Bitva u Náchoda* v roce 1866 uvádí jiný průběh krčínské události. Setník Schedrick při spatření vzbouřenců vydal rozkaz připravit se k boji. To stejné se píše i v Pamětní knize městyse Krčín, ale zcela s odlišným koncem incidentu. Prusové ale prý dychtili po boji stejně jako jejich setník Schedrick, proto zastupující starosta Jan Burgermeister údajně Prusům rozmlouval střet s ozbrojeným lidem, poukazující na výraznou početní převahu lidí, kteří by je jistě pobili do jednoho. Nato pruský setník, rozhodl, aby se Burgermeister vydal k ozbrojencům a vzkázal jim, aby okamžitě složili zbraně a dále jim vzkázal, že za nimi pochoduje zhruba tisíc pruských vojáků a na závěr, pokud tak neučiní, budou všichni považováni za vzbouřence, kteří budou za to zastřeleni, a obec Krčín bude vypálena.⁷⁴ Než se Burgermeister s pruským vzkazem odhodlal k činu, přicválal od Vrchovin na koni nějaký civilista, který měl údajně promluvit do duše rebelujícími lidem, a ti se měli poté rozejít zpátky, odkud přišli. Pruská setnina pak, ale také nastoupila na zpáteční pochod k Vrchovinám.⁷⁵ Která výpověď se nám může zdát pravdivější, nechť si každý sám udělá obrázek. Každopádně ke střetu nakonec a naštěstí nedošlo, neboť by se zřejmě neobešel beze ztrát na životech jedné či druhé strany a kdoví, jaké by mohl mít tento incident následky pro obec Krčín, zda by Prusové opravdu vypálili obec ze msty za zastřelené pruské vojáky. Byla to však první konfrontace pruských vojáků s ozbrojenými lidmi, kdy mohli Prusové po této události očekávat případný boj kromě rakouské armády i obyčejným vesničany, neboť to nebyl první a ani poslední střet obou stran.

⁷² *Tamtéž*, pag. 190.

⁷³ *Tamtéž*, pag. 191.

⁷⁴ Zdeněk JÁNSKÝ, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006, s. 140-141.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 141.

Do Krčína se Prusové vrátili až 3. července v den bitvy u Hradce Králové, jejíž kanonádu dokonce slyšeli i obyvatelé Krčína a Bohuslavice, což vyvolalo u lidí pocit napětí, zda jejich armáda konečně Prusy porazí a požene je zpět k hranicím do Slezska.⁷⁶ Do obce přišel rekviziční oddíl Prusů z Náchoda s šesti vozy a pustil se do rekvírování.⁷⁷ Zdejší překvapení obyvatelé se raději nezmohli na odpor a Prusům vydali čtyři krávy (hned za obcí jim ale dvě utekly), máslo, chléb a jednomu domkaři ukradli kapesní hodinky.⁷⁸ Poté pokračovali v lupu k nedalekému Luštěnci, kde pobrali u lidí otepi slámy a odtud táhli k Nahořanům. Nahořanští se však shlukli a dali Prusům najevo, že nic nevydají.⁷⁹ A nebylo to naposledy. 12. července se Prusové ukázali ve vesnici, cílem bylo opět rekvírování a i tehdy nahořanští Prusům nic nevydali. Tehdy šli na pomoc obci i Bohuslavičtí, jenomže přišli pozdě, Prusové už byli vyhnáni, a tak si aspoň vystřelili salvu do vzduchu.⁸⁰ Zde právě pobýval budoucí vůdce povstalců a majitel hostince Jan Voborník, lze tedy předpokládat, že nemalý podíl na odporu nahořanských měl právě on. Prusové vidouce ozbrojené lidi raději otočili své vozy a pokračovali přes Šonov k Náchodu. Podle Voborníkových vzpomínek měli údajně někteří nahořanští v čele se samotným Voborníkem pronásledovat Prusy k Šonovu, kde je měli napadnout. Rozpoutala se zřejmě krátká přestřelka, protože Prusové ustupovali, avšak měli lehce zranit Voborníka. Vypálená střela z pruské jehlovky se měla poranit jeho ruku.⁸¹ Avšak Voborník se přesně nezmiňuje o datu srážky, zda šlo rekviziční oddíl dne 3. července nebo 12. července, navíc i ostatní pamětní knihy o této údajné srážce mlčí, takže se zřejmě budeme muset na tuto událost pohlížet s nadhledem. Avšak Prusové se z relativně úspěšného rabování v Krčíně vrátili do obce i následujícího dne s vidinou bezstarostného rekvírování.⁸² Přitáhli ve větším počtu 150 pruských zeměbranců, kteří přivezli sebou do obce 16 vozů k rekvírování, z nichž již š vozy byly naplněny slámou, vejci a máslem z nedalekých Vrchovin, které také raději nekladli Prusům odpor.⁸³ Krčínští se však na ně předem připravili a zvonili na poplach, vysílali „spojky“ do okolních obcí po pomoc. Mezi prvními, kdo výzvu uposlechl, byli

⁷⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179.

⁷⁷ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 102.

⁷⁸ *Tamtéž*, pag. 102.

⁷⁹ SOKA Náchod, fond AO Nahořany, *Kronika obce Nahořany*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 84.

⁸⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179-180

⁸¹ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 14-15.

⁸² SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 192.

⁸³ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 178.

například obyvatelé blízkých Černčic, jak uvádí ve svých vzpomínkách tehdy šestnáctiletý Antonín Novák: „*Stráž stojící na „Na hranicích“ přinesla z nenadání rozkaz. Do Krčína, Prušáci tam rabují! Popadl jsem motyku (jiné zbraně jsem po ruce neměl) a pádím s ostatními černčickými obránci přes Metuji do krčína.*“⁸⁴

I do Bohuslavic nad Metují přišel posel se zprávou o pomoc krčínským. Zdejší starosta obce Jan Voborník⁸⁵ svolal lidi do zbraně, kterých se sešlo kolem třiceti. Byli vyzbrojeni obyčejnými ručnicemi, vojenskými puškami přinesených z bojiště a někteří měli jen bodáky nastrčené na násadách.⁸⁶ Jenomže aby ihned vyrazili na pomoc svým sousedům, tak váhali, jestli se mají pouštět do nebezpečné akce. Mohl za to jeden místní občan, který je od tohoto podniku zrazoval a připomínal jim rizika, do kterých se mohou ne jen oni sami dostat, ale že i celou obec mohou zatahnout do nebezpečí. Nakonec se starostovi podařilo dotyčného přesvědčit o nutné účasti pokud možno bez použití zbraní a zhruba dvacet ozbrojenců se vydalo na cestu ke Krčínu.⁸⁷

Mezitím přicházeli do Krčína ozbrojení obyvatelé z okolních obcí a připravovali se na obranu. Nic netušící Prusové, když přijížděli s vozy do Krčína, nestačili se divit, že se lid semkl proti nim. Raději obrátili vozy a urychleně prchali pryč z obce. To zřejmě dalo obráncům impuls k pronásledování i případné kořisti vozů a rozeběhli se za Prusy.⁸⁸ Někteří po nich začali ze strachu, že jim uniknou střilet, jako například nejlepší černčičtí střelci Matejsek, bývalý hajný a náruživý pytlák Jan Pavlát, kteří ihned zahájili palbu na Prusy.⁸⁹ Prchající Prusové se postavili na odpor a začali pálit po povstalcích, ale k jejich smůle, museli palby zanechat a dát se na rychlý ústup neboť rány z pušek povstalců začaly padat i jiných stran a na kopci nad Krčínem se začaly objevovat nové houfy ozbrojených povstalců jdoucí obci na pomoc.⁹⁰ Nakonec Prusům nezbylo, než přesekat postraňky u jednoho plného vozu a na koních zmizet z dosahu povstalců směrem k Náchodu.⁹¹ Ukořistěný vůz s různými potravinami, s chlebem, máslem, sýrem, vejci a dokonce s přivázanou krávou pak obyvatelé darovali raněným vojákům v Novém Městě nad Metují.⁹²

⁸⁴ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 150.

⁸⁵ Zde se jednalo o jmenovce, neplést s vůdcem povstalců Janem Voborníkem.

⁸⁶ SOkA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 178.

⁸⁷ *Tamtéž*, pag. 178.

⁸⁸ SOkA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 193.

⁸⁹ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*. Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 150.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 150.

⁹¹ SOkA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 193.

⁹² Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku. Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 33.

Bylo po boji, který si zřejmě, až na nějaká lehčí zranění, nevyžádal žádné oběti na životech, možná ani na straně pruské. O případných ztrátách pamětníci a kroniky mlčí. Lidé se, hrdí po zdařené akci, tedy opět vraceli do svých domovů, jako například černičtí, kteří na zpáteční cestě potkali opozdilé kolegy z Bohuslavic, které informovali o svém vítězství v Krčíně.⁹³ Tentokrát se lidé z Krčina mohli ze strachu obávat o další osud jejich obce a jejich životy, jelikož zřejmě předpokládali, že Prusové jen tak neupustí od pomsty za vyhnání a tím také za potupu od obyčejných lidí, a že se jistě vrátí pro zde zanechaný vůz.

Jejich obavy se hned následujícího dne naplnily úderem zvonu z kapličky.⁹⁴ Lidé z Krčina se opět shlukli se zbraní v ruce a z okolních vesnic přišlo na podporu tísněné obci ještě více lidí než předchozího dne, především z Černčic, Bohuslavic a Pohoří.⁹⁵ V Bohuslavicích se u domu starosty shromáždil lid opět různě vyzbrojen. Někteří však nečekali, až se lid shromáždí a vydali se sami v houfech do Krčina.⁹⁶ Bohuslavický starosta vyzbrojen ručnicí poté vedl bojovně naladěný shromážděný lid okolo 3. hodiny odpoledne do Krčina, avšak opět přišli pozdě, neboť Prusové už byli na zpáteční cestě.⁹⁷ Co se tedy v Krčíně přihodilo?

Do Krčina přišla toho dne pruský oddíl z Náchoda čítající okolo 300 vojáků pro rekvizici a zde zanechaný vůz.⁹⁸ Krčínští se společně s příchozími z okolních vesnic na Prusy pečlivě připravili a jen, co Prusové do obce vkročili, obklopili je a hrozili jim střelbou.⁹⁹ Prusové vidouce stále narůstající síly ozbrojených venkovanů, raději vzdali se rekvizice a požadovali jen vrácení vozu zde zanechaného předchozí den.¹⁰⁰ Krčínský starosta František Vojnar byl však umírněnější, zřejmě se jako představený obce obával z možných negativních následků pro obec a tak raději radil a domlouval lidem, aby na Prusy nestříleli a domluvil se s pruským setníkem o vydání vozu, který měl být dle Prusů pro potřeby raněných v Náchodě, za což od těch „bojovnějších“ utržil posměšky

⁹³ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179.

⁹⁴ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 193.

⁹⁵ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku. Náchod 1996, č. 2, s. 34.

⁹⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179.

⁹⁷ *Tamtéž*, pag. 179.

⁹⁸ *Tamtéž*, pag. 179.

⁹⁹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 34.

¹⁰⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179.

a kritiku za slabost.¹⁰¹ Na této akci se objevil i budoucí vůdce povstalců Jan Voborník ze Lhoty u Nahořan, který patřil k těm, kteří nabádali lid k zaútočení na Prusy.¹⁰² Zřejmě se měl při údajném hrubém jednání pruského setníka se starostou Vojnarem vetřít až k nim a zamířit svojí ručnicí na Prusa a zastřelit ho. Jen včasným zakročením starosty Vojnara horkokrevný Voborník setníka nezastřelil, což mohlo mít neblahé následky pro obec.¹⁰³ Prusové se tedy spokojili s navrácením vozu, pro který si měli přijít následující den, neboť vůz momentálně nebyl k zastížení a odpochovali zpět k Náchodu.¹⁰⁴ Někteří lidé je sledovali až k Vrchovinám, poté se lid rozprchl do svých domovů.

Akce venkovanů opět slavila úspěch, poněvadž úkol zabránění rekvizice byl splněn. Prusové se však pro vůz následujícího dne nevrátili.¹⁰⁵ Tentokrát si Krčín mohl od Prusů oddychnout až do 24. července s událostí přepadu pruského tábora u Dobrušky.¹⁰⁶ V bohoslavické pamětní knize se také dočteme, že zdejší lid byl špatně vyzbrojen, protože ne každý měl pušku, tudíž hned po události v Krčíně se lidé odebrali na bojiště u Náchoda a České Skalice, která rovněž jako Náchod byla, co by kamenem dohodil pro zanechané zbraně, kterých bylo spousty.¹⁰⁷ Někteří však žádali své představené obcí, aby jim zajistili potřebné zbraně, proto bylo přivezeno do obcí ze zbrojnice novoměstského zámku celkem asi 200 pušek, jen Bohuslavice obdrželi 80 pušek, 30 pušek Černčice a Zahořany 12 pušek.¹⁰⁸ Tyto zbraně povolil k nošení a užívání okresní hejtman Pavel Stračovský k obraně obcí před různými ozbrojenými tlupami marodérů, nikoliv však ke střelbě na pochodující pruské vojsko, jak se později ukáže.¹⁰⁹ Jan Voborník po této události zformoval oddíl čítající 45 kurážných mužů a s těmito lidmi zavítal na bojiště, kde se všichni ozbrojili.¹¹⁰

Protipruský odboj po akci v Krčíně dne 5. července nabral nový rozměr. Jednotlivé obce se začali houfně organizovat do ozbrojených skupin, na ochranu obcí byly vysílány do polí ozbrojené hlídky, které měly včasné varovat obyvatele před

¹⁰¹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 34.

¹⁰² *Taméž*, s. 34.

¹⁰³ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 14.

¹⁰⁴ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 179.

¹⁰⁵ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 193.

¹⁰⁶ SOKA Náchod, fond ANM, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 417.

¹⁰⁷ *Taméž*, pag. 179.

¹⁰⁸ SOKA Náchod, fond AO Nahořany, *Kronika obce Nahořany*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 84.

¹⁰⁹ *Taméž*, pag. 83-84.

¹¹⁰ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 14.

blízcími se Prusy, například v Bohuslavicích se sešel ve škole výbor, který rozhodl o vytvoření oddílu 24 strážců. Tyto strážce měl kontrolovat jeden člen výboru a za případné nedodržení hlídkování mohl udělit pokutu 2 zlaté, které sice byly uděleny, ale nikdo je neplatil.¹¹¹ Obec Černčice měla své hlídkové stanoviště v černčické zvonici, další hlídka stála „Na hranicích“ a třetí na Valáškově kopci. Tyto hlídky bezpečně střežily obec před případným nebezpečím. Jakmile se objevil nepřítel, dávaly tyto hlídky znamení střelbou do vzduchu, načež se počalo bít do zvonu černčické zvonice, který svolal lidi do zbraně.¹¹² Černčicím se kupodivu pruské rekvizice vyhnuly a ani se zde Prusové neobjevili, kromě jednoho případu. Jednoho dne se někde před Černčicemi objevil pruský jezdec jedoucí od Krčina, který překvapil hlídku stojící v místech „Na hranicích“.¹¹³ Tato hlídka nemeškala a po pruském jezdcí vystřelila. Zda ho zasáhla, nevíme přesně, jelikož někteří tvrdí, že ho jen poranila a někteří zase tvrdí, že ho padlého z koně hodili do Metuje.¹¹⁴ Každopádně lidé věřili, že tento incident Prusy odradil od rekvizic, jelikož lidé z Černčic byli plně zapojeni do nově vznikajícího systému obrany obcí před rekvírujícími Prusy.¹¹⁵

4.2 Velká Jesenice

Tato obec ležící asi 2 km jižně od České Skalice se zaryla do neblahé paměti Prusů jako hlavní hnízdo odporu. Kolem roku 1850 zde žilo necelých tisíc obyvatel.¹¹⁶ Byla to obec, která neměla daleko ke své zkáze ze msty Prusů díky svým odbojným činům proti nim, především českoskalické pruské posádce nedopřávala klidného spánku. Čím se tedy obec dostala do špatného povědomí Prusů?

Velká Jesenice se dostala do ohrožení vítězným postupem Prusů po pro Rakušany prohrané bitvě u České Skalice dne 28. června, dokonce z bojiště dopadlo do polí blízko obce několik dělostřeleckých granátů.¹¹⁷ Prusové zde zanechali posádku pro zajištění týlu a potřeb zásob pro pruskou armádu.¹¹⁸ Hned po bitvě v ten den pozdě odpoledne okolo páté hodiny se v obci objevili první Prusové, kteří byli na průzkumu

¹¹¹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 34.

¹¹² SOKA Náchod, fond AO Černice, *Kronika obce Černčice*, nezpracováno, pag. 58.

¹¹³ *Tamtéž*, pag. 58.

¹¹⁴ *Tamtéž*, pag. 58.

¹¹⁵ *Tamtéž*, pag. 58.

¹¹⁶ Dostupné z internetu: <http://www.velkajesenice.cz/?pid=28&sid=32>. [cit. 2018-04-21].

¹¹⁷ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 26.

¹¹⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 29.

v okolí České Skalice v počtu 40 vojáků.¹¹⁹ Vesnice byla po bitvě téměř vyliďněná, někteří lidé naplnili své vozy nejnnutnějšími potřebami a ujížděli k Jasenné a Českému Meziříčí. Zůstali zde na faře pan děkan s hospodyní a služkou, ve škole starý nemocný učitel pan Štěpán a pár lidí, a navíc volně se pohybující hladoví psi, kočky a drůbež.¹²⁰ Pruský oddíl se v téměř prázdné obci dal do drancování, vojáci začali vymláčet okna a dveře a násilím vnikat do opuštěných domů, chytat a střílet po volně se pobíhající drůbeži.¹²¹ Jejich pozornosti neunikla ani fara, kde důstojníci našli pana faráře, kterého se zeptali na přítomnost rakouských vojáků. Když jim odpověděl, že v obci žádní Rakušané nejsou, dali se do pití vína a piva, ostatní vojáci se smířili s chlebem, vodou a chytání drůbeže, proti čemuž protestoval farář.¹²² Nakonec důstojník na farářovu prosbu rozkázal vojákům, aby přestali s chytáním a některým nařídil s lupem odejít k táboru u lesa Rousín hned pod Českou Skalici. Po odchodu z fary důstojník nakázal faráři upéct chleba, protože se zítra zase zastaví.¹²³

Během pruského rabování utekla jedna z místních obyvatelek Jesenice k loukám u Roztok¹²⁴, kde tábořili rakouští husaři a prosila je, aby rabující Prusy vyhnali z obce.¹²⁵ Důstojník od husarů prosbu vyděšené ženy vyslyšel a během chvíle okolo třiceti husarů naskočilo hbitě na koně a přičítalo se k vesnici. Když je Prusové spatřili, zahájili palbu, ale jejich střely nikoho nezasáhly, jen jeden kůň pod husarem palbou klesl.¹²⁶ To husary údajně tak rozčílilo, že se tryskem a za velkého křiku vrhli do středu vesnice, čímž pruské vojáky tak vyděsili, že tito zanechali střelby a prechli do polí směrem k Rousínu, kde hledali útočiště před husary. Někteří v obilném poli zalehli, aby husarům ušli pozornosti a zde se paradoxně ukrývali i někteří ranění rakouští vojáci před Prusy, kteří před chvílí rabovali ve vesnici, avšak z oboustranného strachu se nenapadli. Rakouští husaři po procházejícím nepříteli párkrát vystřelili ze svých karabin, ale údajně nikoho nezasáhli.¹²⁷

Následujícího dne okolo desáté hodiny dopoledne procházely obcí tři pruské hlídky, které v obci našli ve chlívě Josefa Hofmana vyčerpaného raněného

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 32.

¹²⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 26.

¹²¹ *Tamtéž*, 26.

¹²² *Tamtéž*, 26.

¹²³ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 32.

¹²⁴ Obec asi 2,5 km jižně od Velké Jesenice.

¹²⁵ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 26-27.

¹²⁶ *Tamtéž*, pag. 27

¹²⁷ *Tamtéž*, pag. 27.

rakouského vojáka, který se sem dobelhal z bojiště.¹²⁸ „*Však Prušáci ho vyčenenichavše učinili si z něho terč, zkoušeli snad své jehlovky. Ten chud'as byl skrz naskrz prostřelen. Jeseničtí jej později pochovali na hřbitově, při kterémžto obřadu lid přítomný srdcelomně plakal.*“¹²⁹ V tento den se odehrála bitva u Svinišťan, ve které rakouské jednotky opět utrpěly porážku.

Po této bitvě odpochovala pruská armáda směrem k Hradci Králové, a tudíž nebezpečí pominulo, takže se začali vracet obyvatelé obce.¹³⁰ I když se obávali obléhání pevnosti Josefov, ležící asi 9 km vzdušnou čarou na východ od obce, přece jenom se vrátili a mohli se vrátit ke každodenní činnosti. Jejich obávali se marně, neboť Prusové Josefov obešli a pokračovali k Hradci Králové.¹³¹ Klid v obci panoval až do 15. července.

Toho dne pruská posádka z České Skalice prostřednictvím zastupitel města zaslala jesenickým dopis, ve kterém Prusové požadovali do tří dnů sehnat a shromáždit u domu pana Bartoníčka 20 metrických centů obilí a dva kusy hovězího dobytka pro potřeby pruské armády. Za neuposlechnutí hrozí obci návštěva asi 50 pruských vojáků, kteří si násilím rekvizici vymohou.¹³² Hned nato svolal jesenický starosta Jan Hofman o půlnoci občany k poradě, na které se všichni rozhodli Prusům nic nevydat, a navíc tomuto rozhodnutí přispělo i to, že v zaslaném dopise chyběl podpis pruského velitele posádky, z čehož občané obce usoudili neplatnost dopisu a zaslali do České Skalice zápornou odpověď.¹³³

Jeseničtí však netečně nečekali, až k nim Prusové přijdou pro rekvizici a předem se připravovali na jejich uvítání. Poslali do okolních obcí své lidi s žádostí o pomoc k 18. červenci, kdy má dorazit k nim rekviziční oddíl.¹³⁴ Sami se pak ozbrojili zbraněmi z bojiště a z novoměstské zbrojnice bylo vypůjčeno několik pušek.¹³⁵

A skutečně okolo osmé hodiny ranní dostavil se do obce oddíl 50 vojáků s poručíkem, který začal v severní části obce pročesávat domy, hledající obilí a

¹²⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 33.

¹²⁹ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 27.

¹³⁰ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 33.

¹³¹ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 27.

¹³² *Taméž*, pag. 28.

¹³³ *Taméž*, pag. 28.

¹³⁴ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 15.

¹³⁵ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 28.

dobytek.¹³⁶ U jednoho stavení odvázáli krávu, ale hospodyně, která krávu vlastnila se jen tak nedala a začala o ní zápasit s pruskými vojáky. Tito s ní hodili o zem, ale ta v odporu setrvala, a když ji přišel na pomoc jeden vysloužilý voják, upustili od zápasení o krávu a zařvali na vysloužilce, aby je zavedl k představenému.¹³⁷ Mezitím se v jižní části obce ozbrojení lidé začali shromažďovat a ukrývat se v domech a mezi nimi.¹³⁸ Do toho také zvon na věži kostelíka začal zvonit na poplach a byl zapálen signální oheň u kapličky sv. Františka.¹³⁹ Na tento signál se začalo k obci scházet mnoho ozbrojených lidí z okolních obcí i oddíl Jana Voborníka se dal na urychlený pochod k obci.

Když Prusové spatřili blížící se povstalce, tak u domu čp. 4 zabočili, aby se vyhnuli ozbrojenému davu a polní cestou se chtěli dostat zpět do Skalice.¹⁴⁰ Nedošli daleko. Když přicházeli ke zdejšímu hostinci, tak se z úkrytu vyřítit bývalý c. a k. voják J. Konzera, který s nasazeným bodákem na pušce přiskočil k pruskému důstojníkovi, chystaje se ho probodnout.¹⁴¹ Hned spolu s ním ho následovali ukrytí obránci, kteří překvapené Prusy sevřeli do obklíčení. Mezitím se vesnice naplnila ozbrojenými davy z okolních vsí. Rozvášněný dav počal křičet: „jen do nich“ a chtěl je do jednoho postřílet.¹⁴² Vyděšení Prusové se nezmohli na odpor, jen prý jeden Prus se snažil jednomu z lidí sebrat jeho pušku, avšak ten se na něj pousmál a řekl v lámané němčině: „*Ich steche dich gleich todt!*“ To Prusa vyděsilo, že upustil od zápasu o pušku.¹⁴³ Hrůzu, kterou vyvolával ozbrojený dav, působila na vyděšené Prusy tak, že začali prosit o milost. „*Tu najednou počali prositi nepřátelé o ušetření, dokládajíce, že jdou jen na procházku, jiní strkali vinu na svého setníka, který východ ten jim nařídil. Poručík, který je vedl, jevil takový strach, že ruku o šavli musel podpírati, ale i ta s rukou strachem rachotila.*“¹⁴⁴ Strachem rozklepané Prusy nakonec zachránil před jistou smrtí jesenický starosta, který rozvášněný lid zkontroloval.

¹³⁶ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 35.

¹³⁷ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 28-29.

¹³⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 35.

¹³⁹ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 15.

¹⁴⁰ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 35.

¹⁴¹ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 16.

¹⁴² SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 29.

¹⁴³ *Taméž*, pag. 29.

¹⁴⁴ *Taméž*, pag. 30.

Prusové tedy mohli bezpečně odejít zpátky do Skalice. Někteří z Prusů později vyjádřili, že kdyby je vyzvali ke složení zbraní, rádi by je uposlechli, jen aby hlavně přežili válku a mohli se vrátit ke svým rodinám, poněvadž tento oddíl byl složen z pruských zeměbranců, vojáků, kteří již byli otci svých dětí.¹⁴⁵ Někteří z ozbrojenců je sledovali až k lesu Rousínu, protože se obávali, aby Prusové nevyvedli nějakou lest. Když jim Prusové zmizeli z dohledu, tak se za lesem postavili v šik a salvou vystřelili k České Skalici, aby pruskou posádku vystrašili. Jako cíl zvolili vlající pruský prapor, který několika projektily opravdu proděravěli.¹⁴⁶

Po tomto odvážném činu tušili jeseničtí, že jim jistě hrozí nebezpečí ze strany Prusů, proto tedy vyslali do České Skalice na výzvědy paní Alžbětu Štěpánovou, která do města chodila běžně, třeba za účelem prodeje vajec, proto byla nenápadná. Když se vracela zpět do Jesenice, pověděla jesenickým, že se ve městě říkalo, že pruský velitel posádky telegrafoval do Náchoda o pomoc a chtěl příští den dopoledne provést proti odbojné obci trestnou výpravu. A navíc pruská hlídka u Rousína ženě hrozila dělostřelbou na obec. Celkem se dle její výpovědi mělo jednat o 400 pruských vojáků trestné výpravy s děly.¹⁴⁷ Po vyslechnutí výhružné zprávy, se obecní výbor rozhodl poslat do josefovské pevnosti po Václavu Lukáškově žádost o pomoc. Velitel pevnosti Johann Gaiszler dal jesenickým slib, že příštího dne ráno vyšle oddíl v síle 80 pěšáků a 30 hulánů na ochranu obci.¹⁴⁸ Zároveň vyslali představitelé obce posly se žádostí o pomoc do okolních vesnic, aby se příštího dne ráno dostavili na obranu Jesenice. Tuto žádost vyslyšela například obec Bohuslavice, která na příští den vyslala do Jesenice na 300 svých ozbrojenců.¹⁴⁹ Mezitím Jeseničtí vymýšleli různé klamy s cílem zmást a zastrašit protivníka. Například v obilném poli naskládali své kosy a klacky, na kterých měli nasazené bodáky, které demonstrovaly přítomnost vojenské posádky z Josefova a nebo na návrší Varta¹⁵⁰ lidé naložili pokácený kmen stromu na nápravu od selského vozu, který měl vypadat jako dělo v postavení.¹⁵¹

Okolo osmé hodiny ranní hlásili ozbrojené hlídky pohyb pruského oddílu u Rousína, čímž počal bít kostelní zvon na poplach. Lidé se připravovali k obraně, jen

¹⁴⁵ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 35.

¹⁴⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 30.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, pag. 30.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, pag. 31.

¹⁴⁹ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 180.

¹⁵⁰ Návrší (303 m n. m.) západně od Velké Jesenice

¹⁵¹ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 32.

někteří naložili na své vozy to nejcennější a odeslali je z obce pryč.¹⁵² Odhodlání jesenických bylo tak vysoké, že někteří křičeli: „*Mám své zásoby dáti Prusům a v zimě se dívat na hlad trpících dětí!*“ nebo jiní zase: „*Ať jen přijdou, bojovat budem!*“, vojenský vysloužilý hulán Matěj Hladík počat troubit na trubku hulánský signál s cílem zastrašit Prusy.¹⁵³

Pruský důstojník trestné výpravy rozkázal díky hluku a jekotu z obce zastavit a pozoroval obec z kraje lesa Rousína. Spatřil houfy přespolních ozbrojenců směřující k obci a také slíbený pevnostní oddíl z Josefova.¹⁵⁴ Lidé netrpělivě čekali, ale nepřítel stále nepřicházel, i když věděli, že Prus čeká v Rousíně. Pruský velitel oddílu nakonec po zjištění situace v obci rozkázal obrátit zpět do Skalice a prý měl prohlásit, že i kdyby měl 4000 vojáků, tak do toho hnízda nevkročí.¹⁵⁵ Jen, co se jeseničtí ujistili o pomnutí nebezpečí ze strany Prusů, počali hostit vojáky z Josefova jídlem a pitím. Bojechtivý velitel oddílu povídal vesničanům, jak se mají chovat v případě nebezpečí a v hlavě mu utkvěl plán táhnout se svým oddílem a ozbrojeným lidem k České Skalici, kterou chtěl vzít útokem a Prusy z města vyhnat. Domluvili se, že se kolem 16:00 setkají a společně potáhnou ke Skalici.¹⁵⁶ Samozřejmě to se zamlouvalo i Janu Voborníkovi, kterému lidé začali říkat „jenerál“, kvůli jeho horkokrevné bojechtivosti a schopnosti organizovat lid.¹⁵⁷ Jenže rakouský důstojník potřeboval svolení od svého nadřízeného, velitele pevnosti, který mu jeho odvážný plán zamítl s odůvodněním, že nemůže zbytečně mrhat posádkou na takové akce, které by mohli mít neblahé důsledky nejen pro jeho oddíl, ale i obyvatele Jesenice a okolí. Povolil jen vysílat vojenské hlídky do obce dvakrát denně.¹⁵⁸

Ozbrojení občané z Jesenice a dalších obcí se tedy okolo 16:00 začali scházet v Jesenici, mezi nimi byl i Jan Voborník. Celkem se jich shromáždilo asi 1000 až 1500 ozbrojenců, kteří čekali na příchod josefovské posádky.¹⁵⁹ Jenže posádka stále nepřicházela, tak se kolem 17:00 rozhodovalo, zda vzít útokem Českou Skalici i bez vojska z Josefova.¹⁶⁰ Jeseničtí se však rozhodli bez vojenské pomoci nepouštět se do

¹⁵² *Tamtéž*, pag. 32.

¹⁵³ *Tamtéž*, pag. 32.

¹⁵⁴ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 36.

¹⁵⁵ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 33.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, pag. 34.

¹⁵⁷ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 16.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 17.

¹⁵⁹ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 34.

¹⁶⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 180.

útoke na Skalici. Většina lidí usoudila, že je to bez vojenské pomoci hazard, ale ti bojektiví a horliví se nenechali zastrašit a v čele s Janem Voborníkem se dali na pochod ke Skalici.¹⁶¹ Když Voborník došel se svými asi 90 ozbrojenci, ke Skalici, uznal, že s tak malým oddílem nic proti přesile nezmůže. Jen tak ustoupit nechtěl, a tak poručil střílet na město a na vlající pruský prapor.¹⁶² Tato palba způsobila ve městě zmatek mezi Prusy, kteří se domnívali, že na ně táhne spolu s povstalci i josefovská posádka, vyklidili město a utábořili se za městem a navíc ze strachu propustili starostu z Doubravic¹⁶³, kterého zadrželi za účast odboje v Nahořanech.¹⁶⁴ Povstalecké projektily si nakonec nevyžádaly ztráty na životech, jen to odnesl rozstřílený pruský prapor na radnici, pár rozstřílených fasád českoskalických domů a jedinou zasaženou obětí byl jistý měšťan a mydlářský mistr Mikeš, kterého poranila odražená střela.¹⁶⁵ Jeseničtí pak na vracející bojovné dobrodruhy pokřikovali a nadávali jim, že tím výstupem před Skalici přivodí obci pohromu, protože Prusové se budou za tento incident jistě mstít.¹⁶⁶ Ti se pak na jesenické osočili s tím, že když jim měli pomoci, tak je opustili a někteří jim v důsledku hádky drze vystřelili po drůbeži a jiní jim začali krást třešně ze stromů.¹⁶⁷ Někteří se pak ještě večer vrátili k Rousínu a vystřelili směrem ke Skalici, čímž nenechali Prusy klidně spát, neboť byl vyhlášen poplach, poté se vraceli zpět domů. A tyto povstalecké nájezdy nebyly poslední.

Nedlouho poté přitáhli do České Skalice pruští husaři s dělostřelci a začali si vařit. Jen co zaznělo pár výstřelů od Rousína, vyskočili husaři na koně a ujížděli za město směrem k Žernovu ze strachu, že na město táhne tisícovka povstalců. Za ujíždějícími husary je následovali dělostřelci s děly nechajíce za sebou převrácené hrnce s jídlem.¹⁶⁸ Prusové usoudili, že ve městě není pro ně bezpečno, díky blízkému povstaleckému hnízdu v Jesenici, proto reakce ze strany Prusů nedala na sebe dlouho čekat. Krátce poté se jeseničtí dozvěděli, že v Josefově jednal pruský parlamentář s velitelem pevnosti o exemplárním potrestání odbojné obce, na jejíž potrestání mělo být z Pruska vysláno kolem 6000 vojáků a obec měla být vypálena.¹⁶⁹ Vyslali tedy své

¹⁶¹ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 17.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 17.

¹⁶³ Vesnice ležící 3 km severozápadně od Nového Města nad Metují.

¹⁶⁴ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 37

¹⁶⁵ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 17.

¹⁶⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 34.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, pag. 34

¹⁶⁸ *Tamtéž*, pag. 35.

¹⁶⁹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 37.

lidi do Josefova se žádostí o pomoc. Velitel pevnosti však měl pokrčit rameny a prohlásit: „*Vojna jest vojna, měli jste být opatrnější. Ale*“, doložil, „*vždyť Jesenice není přes míli od Josefova.*“ *I vytáhl mapu na přesvědčení a řekl: „Z lásky k vám to učiním, že vezmu Jesenici do obvodu pevnostního a hned vyšlu parlamentáře do Králova Dvora, by to tam komandu pruskému oznámil, aby jeseničtí též toho práva vojenského užívali.*“¹⁷⁰ Po tomto slibu si mohli jeseničtí od pruské msty oddychnout. A skutečně, po válce se jeseničtí dozvěděli, že z Pruska opravdu připochodovalo na 6000 vojáků, kteří měli pacifikovat hnízdo hnutí odporu v Jesenici. Avšak i tomuto oddílu se moc nechtělo vstoupit do obce, a tak se jejich setník spokojil jen s pozorováním obce od Václavic.¹⁷¹

Kdyby se Prusové odvážili k akci a kdyby velitel josefovské pevnosti Jesenici nevzal do své ochrany, kdo ví, ale možná bychom tu měli vypálenou obec na způsob Lidice a Ležáků, avšak historie nezná žádné kdyby, jen fakta. Za zmínku také stojí, že již 18. července, dne kdy jeseničtí poprvé vyhnali Prusy ze své obce, vydal velitel pruské posádky v Pardubicích generál von Prodzynski vyhlášku, ve které hrozil obyvatelstvu tresty zastřelením a obcím vypálením, za střelbu na pruské vojáky nebo za záměrné ničení telegrafu.¹⁷² Tuto vyhlášku nechal vyvěsit i velitel posádky v Náchodě major Hundt a vyjádřil nespokojenost okresním představitelům z neplnění rekvizicí.¹⁷³

4.3 Dobruška

Dostáváme se pomalu k události, která učinila přítrž k dalším rebeliím vůči pruské armádě, a to k poslednímu snad zatím největšímu vystoupení povstalců proti pruské armádě. Podívejme se na tuto událost pěkně od začátku.

Dobruška, město ležící osm kilometrů jižně od Nového Města nad Metují již spatřilo první hrůzy války hned po bitvě u Náchoda v podobě raněných vojáků, kteří zde byli provizorně ošetřováni, z nichž někteří zemřeli, byli pochováni na dobrušském hřbitově u svatého Ducha.¹⁷⁴ Do nedalekého Opočna zatím přemístil svůj úřad novoměstský okresní hejtman Pavel Stračovský, který se zde uchýlil se svými úředníky do bezpečí před Prusy, ne však na dlouho.¹⁷⁵ Poprvé se Prusové objevili v Dobrušce 13.

¹⁷⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 35.

¹⁷¹ *Tamtéž*, pag. 35-36.

¹⁷² SOKA Náchod, fond HPŠ Náchod, *Pamětní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 73.

¹⁷³ *Tamtéž*, pag. 73.

¹⁷⁴ Vlastivědné muzeum (dále jen VM) Dobruška, fond Archiv vlastivědného muzea (dále jen AVM), *Deník Jana Hoňka*, signatura (dále jen sign.) 5745, s. 37.

¹⁷⁵ SOKA Náchod, fond ANM, *Pařouřova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 416-417.

července, a to v síle 800 vojáků pluku královny Alžběty, kteří zde pobýli a druhý den pokračovali přes Opočno k Třebechovicím.¹⁷⁶ Právě když přišli Prusové do Opočna, tak se tito vyděšení úředníci měli rozutíkat do polí, kde zrovna kvetla řepka olejka.¹⁷⁷ Dostáváme se pomalu k 24. červenci.

Toho dne z rána se mezi lidmi roznesla zpráva, že Prusové táhnou přes Nové Město nad Metují, na Černčice, Bohuslavice do Opočna za účelem rekvizic.¹⁷⁸ A skutečně na pochodu byly dva silné pruské oddíly.¹⁷⁹ V Krčíně bili na poplach, totéž učinili i v Bohuslavicích, v Černčicích a ve Velké Jesenici.¹⁸⁰ Lidé se začali sbíhat ke Krčínu s nadšením po boji, které nakonec umocnila nakonec poplašná zpráva, že jim jde na pomoc josefovská posádka.¹⁸¹ Když Prusové dorazili do Krčina, ozbrojený jim v pokračování pochodu hrozil střelbou, proto se obrátili zpět k Novému Městu nad Metují, ze kterého pokračovali cestou přes Spy k Dobrušce.¹⁸² Zhruba v místech u Běstvin je střelbou napadli ozbrojení krčínští, Prusové však po několika odvetných výstřelech pokračovali v pochodu na Dobrušku.¹⁸³

Mezitím jeden oddíl Prusů v síle kolem 220 mužů zůstal v Novém Městě nad Metují, kteří zde měli čekat na příchod rekvizičního oddílu. Prusové nakázali lidem, aby jim obstarali chléb, máslo, špek a uvařené maso s rýží.¹⁸⁴ I když raději novoměští uposlechli a výše uvedené potraviny jim přinesli, přesto se jim to velice nezamlouvalo a i sami Prusové se začali cítit ve městě poněkud stísněni ozbrojeným obyvatelstvem z Krčina, kterým přicházela posila z okolních vesnic. Nakonec setník pruského oddílu obdržel z Náchoda zprávu, že rekviziční oddíl nedorazí a že se má odebrat se svými muži k Dobrušce, kam už kolem poledne dorazila hlavní část oddílu.¹⁸⁵ Skupiny ozbrojenců je však po cestě sledovali a novoměští, aby nezůstali pozadu, tak na

¹⁷⁶ VM Dobruška, fond AVM, *Pamětnice děkanství dobrušského*, sign. 5746, pag. 433.

¹⁷⁷ Jiří SLAVÍK, *Novoměstsko v prusko-rakouské válce pohledem novoměstského děkana Pelhřima Nováka*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 224.

¹⁷⁸ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 37.

¹⁷⁹ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 60, která uvádí 400 a 800 mužů, srovnej VM Dobruška, fond AVM, *Cestopis Aloise Beera*, sešit 11, s. 24, který uvádí celkem 730 mužů a srovnej též SOKA Náchod, SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181, která uvádí rozmezí 200 až 500 mužů.

¹⁸⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181.

¹⁸¹ SOKA Náchod, fond ANM, *Pařourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 417.

¹⁸² SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181.

¹⁸³ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 60.

¹⁸⁴ SOKA Náchod, fond ANM, *Pařourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 417.

¹⁸⁵ *Taméž*, pag. 418.

novoměstském zámku násilně urazili zámek od skladu zbraní a jimi se vyzbrojili.¹⁸⁶ Tuto událost popisuje ve svých vzpomínkách Antonín Novák: „*Když jsme došli do Města, přišel rozkaz: „Řádně se každý ozbrojit!“ Na zámku bylo skladiště zbraní ; urazili jsme kladku, vzali si pušky i šavle a řádnou zásobu munice a pospíchali dále za ustupujícím nepřítelem.*“¹⁸⁷ Avšak někteří se zdrželi, neboť objevili pálenku, kterou museli koštnout, a tím tak pro ně honění Prusů skončilo.¹⁸⁸ Začalo se pomalu stmívat, když někteří z houfu začali polevovat a vracet se domů.¹⁸⁹ Ti bojovnější se je snažili přesvědčit, případně jim nadávali do zbabělců, aby pokračovali v pronásledování. Především studenti je chtěli naladit vlastenecky písněmi „Hej Slovane“ a „Kde domov můj“.¹⁹⁰ Cestou ještě násilně v Běstvinách verbovali tamní muže, aby se k nim připojili, tito však využili tmy a vrátili se domů.¹⁹¹ Když povstalci došli ke Křovicím¹⁹² k obecní hospodě, vyšel jim vstříc tamní starosta obce Novohradský s puškou v ruce a s ním několik ozbrojených lidí z Křovic.¹⁹³ Celkem se jich před Dobruškou sešlo původně z několika set lidí necelých 100 lidí převážně z Bohuslavic, ale i z Černčič, Nového Města a Křovic.¹⁹⁴

Prusové, kteří připochovali do Dobrušky kolem poledne, se utábořili na louce Špitálky mezi Křivicemi a Dobruškou.¹⁹⁵ Část mužstva byla ubytována ve městě v bytech nedaleko pivovaru a důstojníci v hostinci U Jelena na náměstí.¹⁹⁶ Místní obyvatelé dávali najevo svou nespokojenost s příchodem Prusů nadáváním a někteří výkřiky: „*Dejte nám ty chlapy, my se o ně postaráme!*“¹⁹⁷ Místní vysloužilý voják-dělostřelec Karel Šarf se snažil bědující lidi zklidnit, aby proti Prusům nic zlého nezamýšleli, neboť by to mohlo mít nešťastné důsledky pro město.¹⁹⁸

Vraťme se ale k váhajícím povstalcům u Křovic. Někteří opět radili nepouštět se do křížku s Prusy, jiní navrhovali počkat do rána a poté zaútočit a bojechtivější, které

¹⁸⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181.

¹⁸⁷ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 152.

¹⁸⁸ *Taméž*, s. 152.

¹⁸⁹ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181.

¹⁹⁰ *Taméž*, pag. 181.

¹⁹¹ VM Dobruška, fond AVM, *Cestopis Aloise Beera*, sešit č. 11, sign. ,s. 25.

¹⁹² Vesnice asi 1km severně od Dobrušky.

¹⁹³ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 181.

¹⁹⁴ *Taméž*, pag. 181.

¹⁹⁵ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 60.

¹⁹⁶ VM Dobruška, fond AVM, *Cestopis Aloise Beera*, Sešit č. 11, s. 25.

¹⁹⁷ *Taméž*, s. 26.

¹⁹⁸ *Taméž*, s. 26.

podpořil příchod Jana Voborníka a jeho oddílu, navrhovali zaútočit hned na Prusy a vyhnat je z města, i když neměli přesné údaje o počtu nepřítele ve městě.¹⁹⁹

Toto nekonečné dohadování nakonec rozsekl bohuslavický občan Rousek, který se od hádajícího hloučku odebral k blízkému hostinci, tamní štamgasty upozornil na brzký přepad Prusů, poté u jednoho stromu zanechal svoji nabitou pušku a dal se do hovoru s pruským hlídkujícím vojákem.²⁰⁰ Během rozhovoru udělal pár kroků zpět ke stromu, kde v rychlosti popadl svoji pušku a po vojákově vystřelil. Zda ho zranil nebo zastřelil, nevíme, ale to byl signál k zahájení přepadu, který strhl ke střelbě i doposud váhající povstalec.²⁰¹

Mezi Prusy, kteří se ubírali ke spánku v dobrušských domech nebo na louce Špitálky, povstalecká střelba vyvolala zmatek. Na poplach zarachotili bubny a polnice, důstojníci zformovali své muže, kteří počali ve tmě pálit po záblescích ran od povstalců, kteří po nich stříleli od Křovic.²⁰² Atmosféru přepadu nám může přiblížit Antonín Novák ve svých vzpomínkách: „*Bylo to u Křovic, kde dostihli jsme nepřítele a dali se s ním do boje. Byla však už tma a tak většina z nás střílela nevědomouc kam. Já jsem však toho nedbal a střílel tak opravdově, že jsem zapomněl na celé okolí. Náhle slyším výkřik. Ohlédnu se a vidím, kterak Holeček z Bohuslavic, jemuž jsem bojoval po boku, drží se za hlavu. V domnění, že jest raněn, přiskočil jsem k němu. Byl však zdrav, ale pruská koule mu provrtala klobouk těsně nad hlavou.*“²⁰³ Prusové postupující ke Křovicům zapálili po cestě chalupu č.p. 1 Václava Šenkýře, kterého zajali i s jeho ještě rozpálenou puškou, odkud se ozývala střelba, ve snaze posvítit si ve tmě na povstalec.²⁰⁴ Po několika salvách z pruských jehlovek a zapálení chalupy se někteří povstalci dali od Křovic na útěk, zůstali jen ti bojovnější. „*Poznal jsem, že býti vojákem není tak snadné, jak jsem si v duchu maloval. Proto sebral jsem své kamarády Štěpána, Rydlu, Ježka a Macka a upalovali jsme přes Halín*²⁰⁵ *k Černčicům plni obavy, není-li nám Prušák v patách.*“²⁰⁶ Během přepadu jiná skupinka povstalců, převážně bohuslavických, se dostala do velice nebezpečné situace, podle bohuslavické kroniky,

¹⁹⁹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 38.

²⁰⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 182.

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 182.

²⁰² VM Dobruška, fond AVM, *Cestopis Aloise Beera*, Sešit č. 11, s. 26.

²⁰³ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 151.

²⁰⁴ VM Dobruška, fond AVM, *Deník Václava Viravského*, sign. 5744, s. 27.

²⁰⁵ Les 1km severovýchodně od Křovic.

²⁰⁶ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 151.

díky zradě jedné ženy z Dobrušky. Tato žena měla údajně dovést tuto skupinku na pomoc dobrušským občanům, kteří se chtěli zapojit do boje proti Prusům, ale místo toho je zavedla přímo před hlavně pruských jehlovek, které zhruba na 100 kroků spustily na překvapené povstalce svoji rychlopalbu, která je doslova přibila k zemi.²⁰⁷ Bohuslavičtí však střelbu opětovali, někteří dokonce dodávali odvahy křikem: „Jen na ně!“, ale netrvalo dlouho a skupinka se začala po několika výstřelech rozpadat na uprchlíky.²⁰⁸ Za nedlouho po nepřehledné přestřelce, kdy žár hořící chalupy posvítíl do okolí, usoudili i ti bojovnější, že proti Prusům nic nezmůžou a za riziko smrti to rozhodně nestojí, dali se na ústup.

Prusové na ústupu chytili a zajali, kromě Václava Šenkýře, také Pařízka z Dobrušky a oba dva Šolíny z Křovic, které odvedli k vojenskému soudu do Rychnova nad Kněžnou.²⁰⁹ Co se týče ztrát po boji, můžeme s údivem bezpečně konstatovat, že na straně povstalců si noční boj nevyžádal ani jednoho padlého. „*Jak se druhý den ukázalo, vrátili se všichni šťastně, a ač se do nich koule jako déšť sypaly, netrefila žádná do živého, jen jedna prolítla jednomu šosem od kabátu a jiná druhému kloboukem.*“²¹⁰ Možná mohlo být pár osob lehce zraněno, ale to neuvádí ani jediný zdroj. O pruských ztrátách toho také moc nevíme, ale mezi dobrušskými a křovickými lidmi se vypravovalo o 4 raněných, později prý Prusové, kteří po válce do Dobrušky zavítali, vypravovali údajně o 14 až 16 padlých vojácích, které museli ihned pohřbít, aby se o tom nikdo nedozvěděl.²¹¹ Jiný zdroj uvádí 7 zraněných.²¹²

Druhý den Prusové pokračovali v pochodu směrem na Ústí nad Orlicí a hrozili lidem, že se jim v brzké době pomstí za vyvolávané rebelie.²¹³ Krátce na to se ozval svojí vyhláškou i novoměstský okresní hejtman Pavel Stračovský, který vyzval lid, aby nepoužívalo zbraní proti pravidelné pruské armádě, ale jen proti lupičům a poukazoval na nešťastné následky odvety Prusů v případě neuposlechnutí.²¹⁴ Mezi lidmi zavládlo napětí, zda se jim Prusové za přeпад pomstí. Bohuslavičtí zaslali do pevnosti Josefov

²⁰⁷ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 182.

²⁰⁸ *Tamtéž*, pag. 182.

²⁰⁹ SOKA Náchod, fond ANM, *Pařourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 418.

²¹⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 183.

²¹¹ *Tamtéž*, pag. 183.

²¹² SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 36.

²¹³ SOKA Náchod, fond ANM, *Pařourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 419.

²¹⁴ SOKA Náchod, fond Smíšený okresní úřad Nové Město nad Metují, prez. 129.

žádost o přidělení munice, kterou velitel pevnosti zamítl, ale slíbil vysílat každodenně hlídky do blízkých obcí, včetně Bohuslavic.²¹⁵

4.4 Pruský trestní oddíl

Těmto povstaleckým akcím, které se odehrávaly hluboko v pruském týlu, Prusové učinili jednou pro vždy přítrž. Pruský korunní princ Bedřich Vilém vydal ve svém hlavním stanu v Lednici 25. července po zvěstech událostí v Dobrušce a v Krčíně vyhlášku, ve které dal jasně obyvatelstvu východních Čech najevo, že další útoky na pruské vojáky nebudou trpěny bez odvěty. Za každého mrtvého nebo zraněného pruského vojáka bude vypálen nejbližší statek a bude-li chycena osoba střílející na pruské vojáky, tak mají prušští důstojníci právo vynést ortel smrti zastřelením. Obcím, které budou zapojeni do útoků na pruské vojáky, bude navíc uvalena peněžní pokuta až 10000 zlatých.²¹⁶

Krátce poté vyslali Prusové z Jablonného nad Orlicí svůj trestní oddíl, který měl pacifikovat ohniska odboje na Novoměstsku. Do Dobrušky přišel trestní oddíl v podobě 10. zeměbranceckého pluku, který doprovázeli prušští husaři 27. července.²¹⁷ Ihned se Prusové rozešli do blízkých obcí do Valu, Domašína, Provozu a Křovic ve snaze hledat zbraně a viníky přepadu z 24. července. Zatčen byl křovický starosta Novohradský a spolu s ním čtyři účastníci přepadu, a to oba dva syny od pana Marka a pana Smrčka z Valu.²¹⁸ Těchto pět osob spolu s asi 365 nalezenými palnými zbraněmi bylo odvečeno do kladské pevnosti, ze které se dotyční vrátili až po několika týdnech věznění.²¹⁹

Do Nového Města nad Metují přišli nečekaně Prusové za prudkého lijáku 29. července v počtu 500 pěších a 150 husarů od pluku číslo 23. Pruský velitel oddílu byl od velení informován, že duchovenstvo v Novém Městě nad Metují nabádá zdejší lid k odboji, proto s revolverem v ruce a svojí stráží vnikl do děkanského domu č. p. 35 a tázal se představeného o vedení odboje a o schovaných zbraních. Když mu představený i s několika lidmi informoval o zdejší situaci a že má mylné informace, tak kolem čtvrtě

²¹⁵ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 39.

²¹⁶ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, nepaginováno.

²¹⁷ VM Dobruška, fond AVM, *Cestopis Aloise Beera*, sešit č. 11, s. 27, srovnej VM Dobruška, fond AVM, *Pamětnice děkanství dobrušského*, sign. 5746, pag. 434, kde se uvádí příchod Prusů až 31. července.

²¹⁸ VM Dobruška, fond AVM, *Pamětnice děkanství dobrušského*, sign. 5746, pag. 434.

²¹⁹ Václav MATOUŠ – Jiří MACH, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007, s. 61.

hodiny odpolední odtáhl se svým oddílem zpět do České Skalice.²²⁰ To, že se Prusové nechovali tvrději a represivně vůči lidem, vysvětluje fakt, že v té době bylo uzavřeno již příměří mezi Pruskem a Rakouskem a nikdo již netoužil po zbytečném krveprolití.²²¹

Hůře dopadli „odbojní“ obyvatelé Krčína, kam zavítal 10. zeměbrancecký oddíl 30. července. Na jejich příchod upozornil zvoněním tehdy devatenáctiletý František Krahulec. Nezvonicel dluho, jelikož ho Prusové stáhli ze zvonice a ukrutně mu napráskali.²²² Velitel oddílu major Weger rozkázal obsadit Krčín a Nové Město nad Metují.²²³ Mužstvo se ubytovalo v jednotlivých domech a usedlostí až po 14 vojácích s třemi koňmi, o něž se museli starat a živit místní lidé.²²⁴ Následující den se prušší husaři rozjeli do okolních obcí a chytali podezřelé osoby, u kterých našly zbraně. Tito domnělí podezřelí byli dovlečeni na novoměstský zámek, kde inkasovali 25 ran holí.²²⁵ Dosti nešťastná příhoda se vyskytla u vojenského vysloužilce Mačka z Krčína. „*Ve vojsku rakouském bylo totiž zvykem, že tělesně potrestaný vojín z lavice seskočil a po vojsku za trest poděkoval. Krčínský Maček, vysloužilý voják, to učinil také na zámku novoměstském. Když mu jich pětadvacet vysázeli, seskočil a zasalutoval. Prušáci to však pokládali za urážku, vysadili znova zajatce na lavici a přidali mu ještě jednou sérii 25 ran. Ubožák byl z toho až do smrti své neduživý.*“²²⁶ Zvláště neúspěšně Prusové slídili po „jenerálu“ Janu Voborníkovi ze Lhoty u Nahořan, který se zapsal svými činy do povědomí nejen Prusů jako vůdce povstalců.²²⁷ K Bohuslavickým a k Černčicím se Prusové neodvážili, neboť prý po nich bylo odtud párkrát vystřeleno.²²⁸

Mezitím bylo 26. července na zámku v Mikulově podepsáno příměří a o měsíc později 23. srpna byl konflikt ukončen Pražským mírem.²²⁹ Vítězná pruská armáda se dala na zpáteční pochod z území Čech a Moravy po Pruska. Když 1. srpna procházeli Prusové Bohuslavicemi do Pruska, tentokrát jim místní obyvatelé střelbou nehrozili, protože bylo již příměří a někteří dokonce konali hlídkovou službu beze zbraně, už jen

²²⁰ SOKA Náchod, fond ANM, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 418-419.

²²¹ *Tamtéž*, pag. 419.

²²² SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 193.

²²³ *Tamtéž*, pag. 193-194.

²²⁴ SOKA Náchod, fond ANM, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122, pag. 420.

²²⁵ Jiří SLAVÍK, *Novoměstsko v prusko-rakouské válce pohledem novoměstského děkana Pelhřima Nováka*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 227.

²²⁶ SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 194-195.

²²⁷ Jiří SLAVÍK, *Novoměstsko v prusko-rakouské válce pohledem novoměstského děkana Pelhřima Nováka*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 227.

²²⁸ SOKA Náchod, fond AO Černčice, *Kronika obce Černčice*, nezpracováno, pag. 58-59.

²²⁹ Pavel BĚLINA – Josef FUČÍK, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 479.

z obav, aby Prusy moc neprovokovali a nepřipomínali jim událostí před 24. červencem.²³⁰ Kolem 3. až 4. září opustili zbylé pruské jednotky území východních Čech a zanechaly za sebou zpustošenou zem.²³¹ Škody jednotlivých měst činily desítky tisíc zlatých. Město Náchod utrpělo škody za 6000 zlatých, za což se mu dostalo poloviční náhrady po válce.²³² Škoda z rekvizic a z ošetřování raněných vojáků z okolí Náchoda byla vyčíslena na 98686 zlatých.²³³ V Dobrušce například Prusové způsobili škody za 24000 zlatých.²³⁴

Kromě toho kraj v důsledku nedostatečného pohřbívání padlých vojáků postihla epidemie cholery, na kterou například v Dobrušce, Domašíně a Mělčanech zemřelo celkem 25 lidí.²³⁵ Ve Velké Jesenici zemřeli 4 lidé²³⁶ a v Nahořanech 2 lidé.²³⁷

Tak skončilo ve zdejších kraji zcela ojedinělé ozbrojené vystoupení Východočechů proti Prusům, které mělo ohlas i v tehdejších médiích, ve kterých se psalo, že: „*Praha se vzdala, ale Černčice nikoliv*“.²³⁸ A především se vyzdvihovala hrdinnost lidí, která chrání svůj majetek před nepřítelem.²³⁹ Jako například v lidových písních, jako je „Černá Bránka“.²⁴⁰ Na druhou stranu je třeba si uvědomit, do jakých rizik se mohli rebelující obyvatelé snadno dostat, avšak naštěstí tento konflikt trval tak krátce, přesto způsobil mnoha obcím několikasícové škody, že kdyby nebylo včas podepsáno příměří, kdo ví, jak by se pruské trestné oddíly zachovaly vůči odbojným obcím.

²³⁰ SOKA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno, pag. 184.

²³¹ SOKA Náchod, fond HPŠ Náchod, *Pamětní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 74.

²³² *Tamtéž*, pag. 74.

²³³ *Tamtéž*, pag. 74.

²³⁴ VM Dobruška, fond AVM, *Pamětnice děkanství dobrušského*, sign. 5746, pag. 434.

²³⁵ *Tamtéž*, pag. 434.

²³⁶ SOKA Náchod, fond ZŠ Velká Jesenice, *Pamětní kniha školy jesnické*, inv. č. 1, kniha č. 1, pag. 37.

²³⁷ SOKA Náchod, fond AO Nahořany, *Kronika obce Nahořany*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 84.

²³⁸ Vincenc FIKR, *V Náchodě a okolí za války 1866*, Pamětní spis k oslavě čtyřicetiletého trvání Spolku vojenských vysloužilců v Náchodě 1872-1912, Náchod 1912, s. 53.

²³⁹ Zdeněk JÁNSKÝ, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2, s. 40.

²⁴⁰ Čeněk ZÍBRT, *Český lid*, Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, roč. VIII, 1899, s. 63. Píseň „Černá bránka“, dostupné z internetu: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid08/texty/0041-0082.htm>. [cit. 2018-03-01].

5. „Jenerál“ ze Lhoty u Nahořan

S postavou Jana Voborníka jsme se krátce setkali již v předchozích kapitolách. Jako primární zdroj cenných informací o něm nám poslouží jeho přímé paměti, které nadiktoval sám Jan Voborník Josefu Červenému a ten je vydal roku 1925 pod názvem *Jenerál, črta ze života českého sedláka*, jelikož více jeho osobních informací se nám nezachovalo.

Tento český sedlák, který se stal, především mezi lidmi na Novoměstsku, slavný díky svým ozbrojeným výbojům proti Prusům za války 1866, se navíc stal symbolem odporu a generálem sedláků, které organizoval a vedl je do různých přepadů Prusů.²⁴¹ Dostalo se mu takového věhlasu, že i Prusové ho považovali za vůdce povstalců a vypsalí na něj odměnu 5000 zlatých.²⁴²

Jan Voborník se narodil ve Lhotě u Nahořan roku 1841. Již od mládí byl to člověk, který si dokázal přilepšit v penězích hraním karet, až s ním skoro nechtěl nikdo hrát, neboť každé dokázal obehřát.²⁴³ Za vydělané peníze si tehdy koupil pušku - lamačku²⁴⁴ a chytla ho vášeň pytláka.²⁴⁵ Svě potřeby pytláka ukájel v novoměstském i náchodském revíru, ze kterých postupem času ubývalo zvěře, protože nikdo ho nedokázal chytit při činu, vždycky dokázal prohlédnout léčku a včas zmizet, byť už se vědělo, že je to Voborník.²⁴⁶ Nakonec mu hajný domluvil, pokud zanechá pytláčení, bude zván na hony. Voborník Souhlasil.²⁴⁷ Těsně před válkou provozoval hostinec ve Lhotě, kde když se válka vyvíjela nepříznivě pro Rakousko, se domlouval se sedláky, jak přispět k vítězství Rakouska. A tak se pomalu z Voborníka-hostinského stal jenerál. Říkali se o něm mezi lidmi různé, až neuvěřitelné historky, pravdivé či nepravdivé.

Například v bitvě u Náchoda, zachránil život svému kamarádovi polnímu myslivci Žďárkovi, kterého zranila střepina pruského granátu. Vzal ho na záda a odvekl na obvaziště, potom mu řekl, jestli si nemůže vzít jeho myslivecký štuc, protože ho už stejně nebude potřebovat. Jako zkušený střelec-pytlák si pochvaloval, jak puška střílí, kterou hned vyzkoušel na Prusy.²⁴⁸ Po bitvě se vyzbrojil a s několika

²⁴¹ SOKA Náchod, fond AO Nahořany, *Kronika obce Nahořany*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 84.

²⁴² Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 18.

²⁴³ *Tamtéž*, s. 6.

²⁴⁴ Zlamovací brokovnice (lankasterka, hamerleska či „lefoška“)

²⁴⁵ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 6.

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 11.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 11.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 13.

sedláky z Nahořan založil svůj oddíl, který měl přepadávat Prusy.²⁴⁹ Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, účastnil se akcí v Nahořanech, v Krčíně, kde plný nevraživosti vůči Prusům chtěl zastřelit pruského důstojníka při vyostřeném jednání se starostou Vojnarem, přispěl k obraně Velké Jesenice a podnikl střelbou výpad k České Skalici, kde poplašil tamní posádku. Nakonec svoje protipruské vystoupení ukončil po přepadení pruského tábora u Dobrušky, poněvadž Prusové na něj vypsali odměnu 5000 zlatých a navíc obec, která bude podporovat Voborníka v případech Prusů, zaplatí 5000 zlatých výpalného a vůdčí osobnosti budou brány do zajetí.²⁵⁰

Tímto pruským opatřením si Voborník uvědomil, do jakého ohrožení by mohl svými případy nevinné lidi, proto se stáhl do ústraní zpět do Lhoty u Nahořan.²⁵¹ Přesto se však Prusům podařilo na základě zřejmého udání Voborníka vyčenichat. Okolo 15 pruských husarů obklíčilo jeho stavení ve Lhotě, ale Voborníkovi se nakonec podařilo prostřílet z obklíčení a prchnout do Josefova.²⁵² Údajně se mu podařilo pár Prusů zastřelit.²⁵³ S velitelem pevnosti generálmajorem Gaiszlerem jednal o zřízení případového oddílu, se kterým by přepadal pruské konvoje se zásobami. Velitel pevnosti mu tehdy měl promluvit do duše: „*Člověče, co se do toho pletete, buďte rád, že to tak dopadlo. Prusové neválčí s občanstvem a obranu nechte vojsku na starosti*“ a dodal, ať případy zanechá, jelikož neví, do čeho by se mohl dostat.²⁵⁴

Čtyřiaadvacetiletý generál si vzal velitelova slova skutečně k srdci a zbytek války se ukrýval u své sestry na dvoře Vranov²⁵⁵, protože domů do Lhoty nemohl.²⁵⁶ Po válce si koupil mlýn v Novém Městě nad Metují, díky čemuž zavedl do města elektrický proud, což mu až do konce svého života vynášelo slušný peníz.²⁵⁷ Zemřel roku 1932 ve věku 91 let.²⁵⁸ Tak skončil neobyčejný příběh českého sedláka, pytláka, hostinského, mlynáře a jediného selského generála za války 1866.

²⁴⁹ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 152.

²⁵⁰ *Tamtéž*, s. 152.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 153.

²⁵² SOKA Náchod, fond OÚ Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2, pag. 194.

²⁵³ Jan BERAN, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926, s. 153.

²⁵⁴ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 19.

²⁵⁵ Dvůr 5km východně od Opočna.

²⁵⁶ Josef ČERVENÝ, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925, s. 19.

²⁵⁷ *Tamtéž*, s. 26.

²⁵⁸ Dostupné z internetu: <http://nahorany.eu/historie-obce-lhota/>. [cit. 2018-02-20].

Závěr

Závěrem práce lze konstatovat, že tento ozbrojený odpor venkovanů proti především pruským rekvizicím vypukl spontánně hned po prohraných bitvách u Náchoda a České Skalice ze strachu o život a hlavně majetek. Pruská armáda poté zanechala své posádky v Náchodě a České Skalici, které měly obstarávat zásoby pro potřeby pruské armády. Některé obce raději nekladli odpor vůči rekvizicím, avšak některé ne. Vítězně z toho vyšla především obec Velká Jesenice, která nejen, že zamezila Prusům v obci rekvírovat, tak ji ani nepostihly pruské represe jako například v Krčíně nebo v Dobrušce. Za nedotknutelnost jesenických se totiž postaral velitel josefovské pevnosti generálmajor Johann Gaiszler, který vzal obec pod svoji ochranu. Tyto ozbrojené půtky a srážky si nakonec kupodivu nevyžádaly životy na straně vzbouřenců, ale ani na pruské straně nemůžeme s jistotou určit počet obětí. Naštěstí válka roku 1866 v Čechách a na Moravě byla velice rychlou a krátkou záležitostí, proto lze předpokládat, že pruská armáda nejevila příliš velkou ochotu s povstaleckými obcemi tvrdě naložit. Takže se Prusové smířili s vydáním různých vyhlášek (totéž činili i okresní hejtmani), ve kterých tamní obyvatelé žádali o spolupráci a nekladení odporu vůči pruské armádě pod trestem zastřelení. Do odbojem postižených oblastí byly vysílány trestné oddíly, které nakonec odbojáře místo zastřelení seřezaly holí. A právě po podepsání příměří ani obyvatelé obcí nechtěli zbytečně riskovat svůj život a dali se k pasivní spolupráci s Prusy, kteří se koncem srpna dali na zpáteční pochod do Pruska. Pobyt a působení pruské armády v Čechách a na Moravě si vyžádal škody v řádu několika milionů zlatých.

Ale daleko větší nápor pro civilní obyvatelstvo byla rychle se šířící epidemie cholery, na kterou umřelo daleko více lidí, než vojáků obou stran na bojištích. Proto si i válkou zasažení obyčejní lidé zaslouží úctu a obdiv, poněvadž nakonec je to právě civilní obyvatelstvo, které nese za jakékoliv války největší břímě. A navíc je pozoruhodné, když se i tento sedlák s puškou pustí do hry s ohněm, čímž vystavuje sebe, ale i obec, ve které bydlí riziku největšímu, ani ne hlavně kvůli vlastenectví, ale kvůli ochraně svého majetku a prostředků k živobytí.

Prameny a literatura

Prameny:

SOkA Náchod, fond Základní škola Velké Jesenice, *Památní kniha školy jesenické*, inv. č. 1, kniha č. 1.

SOkA Náchod, fond ZŠ Bohuslavice, *Gedenkbuch für die bohuslawitzer trivial Schule*, nezpracováno.

SOkA Náchod, fond Obecní úřad Krčín, *Pamětní kniha městyse Krčín*, inv. č. 2, kniha č. 2.

SOkA Náchod, fond Hlavní a podreálná škola Náchod, *Pamětní kniha školy reálné*, inv. č. 2, kniha č. 2.

SOkA Náchod, fond Archiv města Nové Město nad Metují, *Paďourova kronika*, inv. č. 281, kniha č. 122.

SOkA Náchod, fond Archiv obce Nahořany, *Kronika obce Nahořany*, inv. č. 2, kniha č. 2.

SOkA Náchod, fond Archiv obce Černčice, *Kronika obce Černčice*, nezpracováno.

SOkA Náchod, fond Smíšený okresní úřad Nové Město nad Metují, prez. 129.

SOkA Hradec Králové, fond Archiv města Smiřice, *Pamětní kniha města Smiřic do r. 1914*, inv. č. 25, kniha č. 25.

VM Dobruška, fond Archiv Vlastivědného muzea, *Pamětnice děkanství dobrušského*, sign. 5746.

VM Dobruška, fond Archiv Vlastivědného muzea, *Cestopis Aloise Beera*, sešit č. 11.

VM Dobruška, fond Archiv Vlastivědného muzea, *Deník Václava Viravského*, sign. 5744.

VM Dobruška, fond Archiv Vlastivědného muzea, *Deník Jana Hoňka*, sign. 5745.

BERAN, Jan, *Ze vzpomínek Antonína Nováka*, Od kladského pomezí, roč. III., 1925-1926.

ČERVENÝ, Josef, *Jenerál: črta ze života českého sedláka*, Nové Město nad Metují 1925.

VOLF, Josef, *Vzpomínky na válku*, Hradec Králové 1927.

Literatura:

BĚLINA, Pavel – FUČÍK, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005.

FUČÍK, Josef, *Běda Poráženým*, Praha 2012.

TABARA, Luboš, *Italské patálie maršála Radeckého*, Praha 2013.

PRAŽÁK, Richard, *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010.

RICHTER, Karel, *Třeba železem a krví*, Praha 2007.

KOLDINSKÁ, Marie – ŠEDIVÝ, Ivan, *Válka a armáda v českých dějinách*, Praha 2008.

JÁNSKÝ, Zdeněk, *Bitva u Náchoda v roce 1866*, Hradec Králové 2006.

JÁNSKÝ, Zdeněk, *Bitva u České Skalice v roce 1866*, Hradec Králové 2008.

JÁNSKÝ, Zdeněk, *Srážka u Svinišťan v roce 1866*, Hradec Králové 2012.

BĚLINA, Pavel - ROMANÁK, Andrej - ANDERLE, Petr, *Olomouc - Domašov 1758*, Praha 1998.

MATOUŠ, Václav – MACH, Jiří, *Kronika válek v Podorlicku, 2. díl*, Dobruška 2007.

BENEŠ, Ctirad, *Pruská jehlovka*, Příbram 1998.

BENEŠ, Ctirad, *Palné zbraně systému Lorenz*, Příbram 1999.

LUGS, Jaroslav, *Ruční palné zbraně I.*, Praha 2002.

SIMON, Josef, *Jablonné nad Orlicí ve válečném roce 1866*, Jablonné nad Orlicí 1929

JEMELKA, Jiří, *K snahám o vytvoření selského národního vojska v Čechách a na Moravě*, Bellum 1866, roč. XIX., 2010, č. 2.

JÁNSKÝ, Zdeněk, *Civilní oběti války roku 1866 a perzekuce obyvatelstva Prusy*, Bellum 1866, roč. VIII., 1997, č. 3.

JÁNSKÝ, Zdeněk, *Ozbrojený odpor obcí na Novoměstsku v roce 1866*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2.

SLAVÍK, Jiří, *Novoměstsko v prusko-rakouské válce pohledem novoměstského děkana Pelhřima Nováka*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2.

ČÁP, Jaroslav – ČÍŽEK, Jan, *Válečné události roku 1866 v agendě tzv. smíšených okresních úřadů Jaroměř, Náchod a Nové Město nad Metují*, Stopami dějin na Náchodsku, Válka na Náchodsku, Náchod 1996, č. 2.

FIKR, Vincenc, *V Náchodě a okolí za války 1866*, Pamětní spis k oslavě čtyřicetiletého trvání Spolku vojenských vysloužilců v Náchodě 1872-1912, Náchod 1912.

ZÍBRT, Čeněk. *Český lid*, Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, roč. VIII, 1899.

Internetové zdroje:

„Píseň o té pruské válce roku 1866 nazvaná Černá bránka“, dostupné z internetu: <http://tyfoza.noip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid08/texty/0041-0082.htm>. [cit. 2018-03-01].

Historie obce Nahořany, dostupné z internetu: <http://nahorany.eu/historie-obce-lhota/>. [cit. 2018-02-20].

Historie obce Velké Jesenice, dostupné z internetu: <http://www.velkajesenice.cz/?pid=28&sid=32>. [cit. 2018-04-21].